

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Varetægtsfængsling i isolation

Forenelighed med internationale forpligtelser

Titelblad

Uddannelse: Jura, Aalborg Universitet

Titel (dansk): Varetægtsfængsling i isolation – forenelighed med internationale forpligtelser

Titel (engelsk): Solitary confinement in pre-trial detention – compatibility with international obligations

Fag: Straffeprocess og Menneskerettigheder

Omfang: 143.795 anslag

Vejleder: Jesper Lindholm

Studerende: Caroline Mylund Jensen

Studienummer: 20136127

Afleveringsdato: 17. maj 2018

Abstract

There has been a lot of criticism from international organizations regarding the use of solitary confinement, especially against Denmark's use of solitary confinement in pre-trial detention. The Danish legislation has been changed in order to decrease the use, which has worked as intended since there has been a great decline in the use. The international organizations claim that solitary confinement is a violation of human rights.

The purpose of the thesis is to explain the scope of solitary confinement in pre-trial detention and why it can be a necessary matter. Furthermore, the purpose is also to examine which legal obligations Denmark has towards the use of solitary confinement in pre-trial detention and if the Danish legislation and use of solitary confinement is in violation with the legal obligations.

The fact that a Member State's legislation has been the subject of criticism from international organizations cannot justify the legislation being considered in violation with binding legal obligations such as the European Convention on Human Rights. The European Court of Human Rights states that solitary confinement not in itself is a violation of the European Convention on Human Rights art. 3, which prohibits torture and inhuman or degrading treatment or punishment. However, The European Court of Human Rights also states that the use of solitary confinement *can* be a violation due to the specific circumstances. The European Court of Human Rights makes an assessment whether or not the use of solitary confinement is in violation with art. 3 where they include the purpose, the length and the conditions of the solitary confinement and look at the possible harmful effects isolation can have to the inmate. Both Danish legislation and international legislation involves the principle of proportionality regarding the use of solitary confinement in pre-trial detention.

There has not been any violation of the Danish international obligations and there is nothing that indicates that there will be in the future. Even though solitary confinement can have negative affects on the mental health it is still necessary due to the criminal investigation.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDENDE AFSNIT	5
1.1 INDLEDNING	5
1.2 PROBLEMFÖRMULERING	6
1.3 AFGRÆSNING	6
1.4 METODE	8
2. DANSKE REGLER	10
2.1 VARETÆGTSFÆNGSLING	10
2.2 VARETÆGTSFÆNGSLING I ISOLATION	15
2.3 ISOLATION AF UNGE UNDER 18 ÅR	28
2.4 DELKONKLUSION	31
3. INTERNATIONALE REGLER OG ANBEFALINGER	31
3.1 DEN EUROPÆISKE MENNESKERETTIGHEDSKONVENTION (EMRK)	32
3.2 EUROPARÅDETS TORTURFOREBYGGELSES KONVENTION	35
3.3 DE EUROPÆISKE FÆNGSELSREGLER (EFR)	36
3.4 FN'S TORTURKONVENTIONEN (CAT)	37
3.5 FN'S BØRNEKONVENTION (CRC)	40
3.6 FN'S MENNESKERETTIGHEDSKOMITÉ (HRC)	41
3.7 FN'S STANDARDMINIMUMSREGLER (THE MANDELA RULES)	42
3.8 UNIVERSELLE PERIODISKE BEDØMMELSE (UPR)	43
3.9 DELKONKLUSION	44
4. FORENELIGHED MED INTERNATIONALE FORPLIGTELSER	45
4.1 HØJESTERETS STILLINGTAGEN	45
4.2 EMD'S STILLINGTAGEN	47
4.3 DANMARKS ISOLATIONSFÆNGSLING AF VARETÆGTSARRESTANTERS FORENELIGHED MED INTERNATIONALE FORPLIGTELSER	56
5. KONKLUSION	59
6. LITTERATURLISTE	61

1. Indledende afsnit

1.1 Indledning

Isolationsfængsling af indsatte er et indgreb, som har tiltrukket sig stor opmærksomhed i menneskeretligt henseende over hele verden. Dette har ligeledes været tilfældet i Danmark, hvor brugen af isolation under varetægtsfængsling har været kritiseret igennem mange år af både indenlandske og udenlandske eksperter, fagfolk og organisationer.¹

Når man som sigtet i en straffesag anbringes i varetægtsfængsling, er der tale om et straffeprocessuelt indgreb i den personlige frihed. Der ses her en konflikt mellem hensynet til kriminalitetsbekæmpelsen og hensynet til sigtedes retssikkerhed. Frihedsberøvelse er et alvorligt indgreb, og at iværksætte varetægtsfængsling før der er faldet dom, strider mod fundamentale retsprincipper i såvel dansk ret som EMRK-ret om, at *ingen straf før dom og enhver skal betragtes som uskyldig, indtil han er dømt*.² Når en varetægtsarrestant ydermere anbringes i isolation under varetægtsfængslingen øger dette indgrebets alvor, da det indebærer udelukkelse af fællesskab fra de øvrige indsatte, hvilket kan have alvorlige følgevirkninger. Dette fremgår bl.a. af en stor dansk isolationsundersøgelse fra 1990'erne hvor det blev konkluderet, at *”varetægtsfængsling i isolation sammenlignet med ikke-isolation indebærer en belastning og risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred”*.³

Den omtalte kritik har bl.a. gået på, at Danmark har haft en tendens til at anvende isolation under varetægtsfængsling i et for bredt omfang. Reglerne vedrørende varetægtsfængsling i isolation er blevet ændret flere gange, sidst i 2006, og anvendelsen heraf er blevet væsentligt reduceret siden årtusindskiftet. På trods af dette, er der stadig rettet en kritik mod Danmark, og det fremgår af diverse anbefalinger fra flere internationale organisationer, at anvendelsen af isolationsfængsling bør nedbringes, og endda at Danmark helt bør fjerne muligheden for at anvende isolation under varetægtsfængsling af unge under 18 år.⁴

På baggrund af dette, vil det være relevant at diskutere, om hvorvidt anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation er i strid med Danmarks internationale forpligtelser.

¹ Engbo og Smith, Fængsler og menneskerettigheder, 2012, s. 121

² Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 554

³ Refereret i betænkning nr. 1358/1998, kap. 5.3

⁴ Se bl.a. CAT/C/DNK/CO/6-7 pr. 33 og CPT/Inf (2014) 25, pr. 33

1.2 Problemformulering

- Hvad er anvendelsesområdet for varetægtsfængsling i isolation i Danmark?
- Hvilke internationale forpligtelser har Danmark i forbindelse med isolation under varetægtsfængsling?
- Hvorledes er anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation forenelig med disse internationale forpligtelser?

1.3 Afgræsning

Isolation anvendes i en række forskellige situationer, heriblandt overfor varetægtsarrestanter som led i politiets efterforskning af forbrydelser efter retsplejeloven (RPL) samt overfor afsonere i Kriminalforsorgens institutioner, hvoraf det anvendes som straf, forebyggelse og som en sikkerhedsforanstaltning efter straffuldbydelsesloven. På grund af det omfattende antal af regler vedrørende isolation, vil afhandlingen kun omfatte reglerne vedrørende isolation af varetægtsarrestanter efter retsplejeloven.

Reglerne om isolation efter straffuldbydelsesloven i form af strafcelle, udelukkelse af fællesskab, sikringscelle og observationscelle falder således ikke ind under rammerne af afhandlingen. Der vil derfor ligeledes heller ikke ske inddragelse af reglerne om administrativ beslutning om disciplinærstraf i RPL § 775, der omhandler ikendelse af strafcelle til varetægtsarrestanter. Alle regler vedrørende isolation som disciplinær sanktion falder således ikke ind i rammerne af afhandlingen.

Udover de forskellige former for tvungen isolationsfængsling kan den indsatte selv vælge at gå i isolation. En sådan frivillig isolation er ikke omfattet af retsplejelovens bestemmelser om isolationsfængsling, og er alene en administrativ foranstaltning. Da afhandlingen kun omhandler den tvangsmæssige del af isolation efter retsplejelovens regler, vil der derfor ikke ske inddragelse af frivillig isolation.

Da det alene er reglerne vedrørende isolation under varetægt der inddrages, vil afhandlingen således heller ikke omfatte isolation under anholdelse, da dette sker før varetægtsfængslingen.

Når reglerne om isolation omtales i afhandlingen, er det således isolation ved varetægtsfængsling, som kan iværksættes efter RPL § 770 a – b, der henvises til.

Retsplejelovens regler i § 770 c – e, som omhandler frister for varigheden af og forlængelse af isolationsfængsling samt formelle regler vedrørende isolation, vil kun blive inddraget når det findes relevant. Endvidere vil de nærmere regler og tilbud til varetægtsarrestanter i isolation på baggrund af varetægtsbekendtgørelsen⁵ blive inddraget i det omfang det findes relevant.

Da afhandlingens fokus er på reglerne vedrørende isolationsfængsling, vil der ikke ske en inddragelse af retsplejelovens regler om varetægtsfængsling efter § 762, stk. 2 og § 763, da der ikke kan iværksættes isolationsfængsling efter disse bestemmelser.

Endvidere vil der i afhandlingen blive inddraget internationale konventioner, som Danmark har tiltrådt. Dette er med henblik på, at belyse hvorvidt Danmarks anvendelse af isolation under varetægtsfængsling er i forenelighed hermed.

Der vil ligeledes blive inddraget anbefalinger (”general recommendations”) fra en række internationale komitéer som er tilknyttet hver enkelt konventionen. Komitéerne udfærdiger ligeledes generelle bemærkninger (”general comments”), hvilke dog kun ikke vil blive inddraget i afhandlingen, da disse ikke bidrager yderligere til emnet.

Herudover vil der blive inddraget afgørelser fra EMD. Der findes ligeledes afgørelser fra CAT, men disse bidrager ikke yderligere til emnet end afgørelserne fra EMD, og der vil derfor være en afgræsning heraf. Der vil blive inddraget afgørelser fra EMD hvor Danmark ikke er part, men der afgrænses fra at beskrive og inddrage lovregler, der regulerer hvorledes retstilstanden er i andre lande end Danmark. Selvom afhandlingen er afgrænset til reglerne om isolation under varetægtsfængsling, vil der alligevel blive inddraget afgørelser fra EMD som ligeledes angår isolation under afsoning, da EMD generelt ikke skelner mellem om isolationen finder sted under varetægt eller efter dom, så længe isolationsfængslingen er velbegrundet.⁶

Det fremgår et forbud mod tortur i EU’s charter om grundlæggende rettigheder art. 3 og FN’s konvention om borgerlige og politiske rettigheder art. 7. Disse konventioner vil dog ikke

⁵ Bekendtgørelse nr. 1037 af 23. juni 2016

⁶ Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 216

blive inddraget, da de ikke bidrager til yderligere end forbuddet mod tortur der ligeledes gælder efter EMRK og FN's Torturkonvention.

1.4 Metode

Formålet med afhandlingen er, at beskrive og undersøge hvornår varetægtsfængsling i isolation bliver iværksat, samt hvorledes dette er foreneligt med de internationale forpligtelser Danmark har. Afhandlingen vil derfor blive udarbejdet under anvendelse af den retsdogmatiske metode. Den retsdogmatiske metode har til formål, at beskrive, analysere og systematisere den i samtiden gældende retstilstand (de lege lata).⁷ Der vil blive gjort brug af udvalgte retskilder for at kunne redegøre for og analysere gældende ret.

For at belyse den nuværende retstilstand vil retsplejeloven blive inddraget. Retsplejelovens materielle betingelser for varetægtsfængsling i isolation vil under udarbejdelsen blive sammenholdt med og underbygget af relevant retspraksis. Herudover vil der ligeledes blive inddraget forarbejder og juridisk litteratur for at opnå en dybdegående redegørelse for anvendelsesområdet for isolation under varetægtsfængsling.

Herudover vil der blive inddraget internationale retskilder, herunder konventioner, som Danmark har ratificeret og som er inkorporeret i dansk ret samt konventioner, som ikke er inkorporeret. EMRK blev tiltrådt af Danmark i 1953 og blev inkorporeret i dansk ret ved lov i 1992.⁸ EMRK blev dermed en del af dansk ret.⁹ Inkorporeringen indebærer, at en dansk lovbestemmelse der er uforenelig med EMRK skal tilsidesættes.¹⁰ EMRK vil blive inddraget med henblik på, at undersøge hvorledes gældende ret i Danmark er forenelig med EMRK art. 3. Herunder vil der ligeledes blive benyttet relevante afgørelser fra EMD, da det i praksis ofte ikke er muligt at anvende og fortolke EMRK uden at inddrage praksis.¹¹ Det er anført i EMRK art. 46, at afgørelserne fra EMD kun er bindende for de involverede lande. Det er dog fastslået i forarbejderne til inkorporeringsloven, at Danmark skal følge EMDs praksis, selvom Danmark ikke er part i den pågældende afgørelse.¹² Derfor vil der både blive inddraget afgørelser hvor Danmark er part samt afgørelser hvor Danmark ikke er part.

⁷ Munk-Hansen, Retsvidenskabsteori, 2014, s. 190 og Blume, Retssystemet og juridisk metode, 2016, s. 40

⁸ Lov nr. 28 af 29. april 1992 om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

⁹ Betænkning nr. 1546/2014, kap. 4, afsnit 2, s. 47

¹⁰ Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2016, s. 54

¹¹ Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 17

¹² Betænkning nr. 1220/1991, kap. 11, afsnit 1.3, s. 192

Grundet EMRKs status i dansk ret, vil der hermed være det største fokus herpå i afhandlingen. Internationale menneskerettighedskonventioner, som ikke er inkorporeret i dansk ret, men blot ratificeret, vil dog stadig blive inddraget i afhandlingen, da dansk ret så vidt muligt skal fortolkes i lyset af international ret for at undgå en konflikt med internationale forpligtelser.¹³

De øvrige konventioner, som er inddraget i afhandlingen, er alle ratificeret af Danmark, men ikke inkorporeret i dansk ret, som det er tilfældet med EMRK. Selvom de derfor ikke som EMRK er en del af dansk ret, er de dog alligevel inddraget i afhandlingen, da ratificeringen gør, at disse er folkeretligt juridisk bindende. Danmark er derfor forpligtet til, at lovgivning og anvendelsen heraf er i overensstemmelse med konventionerne. Dette ses bl.a. ved fortolkningsreglen, som indebærer, at danske retsregler ved fortolkningstvivel skal fortolkes på en måde, således at de bringes i overensstemmelse med Danmarks internationale forpligtelser, samt efter formodningsreglen, hvor danske domstole må tage udgangspunkt i, at lovgiver må formodes ikke at ville handle i strid med Danmarks folkeretlige forpligtelser.¹⁴ De danske domstole skal således forsøge at anvende de nationale regler på en måde hvorpå en krænkelse af de internationale forpligtelser undgås.

Der vil ligeledes blive inddraget anbefalinger fra bl.a. en række internationale komitéer som er knyttet til hver enkelt konvention. Disse har til opgave at kontrollere, at stater der har ratificeret aftalen, overholder den pågældende konvention. Udtalelserne og anbefalingerne fra komitéerne er dog ikke juridisk bindende, men udgør imidlertid relevante fortolkningsbidrag.¹⁵

Herudover vil der inddrages statistik og redegørelser fra Justitsministeriet og Rigsadvokaten for at afklare antallet af sager, hvor anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation finder sted. Rigsadvokatmeddelelsen om varetægtsfængsling i isolation er ligeledes blevet anvendt som et opslagsværk. Denne har en lav retskildemæssig værdi, men anvendes ofte i praksis.

¹³ Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2016, s. 60

¹⁴ Betænkning nr. 1546/2014, kap. 3, afsnit 3, s. 34

¹⁵ Betænkning nr. 1546/2014, kap. 3, afsnit 4.1, s. 37 samt kap. 7, afsnit 5.4, s. 189

2. Danske regler

Grundlaget for at anvende varetægtsfængsling i isolation efter retsplejeloven vil i det følgende blive gennemgået. Betingelserne for at anvende varetægtsfængsling i isolation fremgår af RPL §§ 770 a og b. Isolation af varetægtsarrestanter skal dog besluttes i medfør af RPL § 762, stk. 1, nr. 3, og derfor vil der i det følgende ligeledes blive gennemgået de relevante regler om varetægtsfængsling efter RPL § 762, stk. 1. Der vil blive inddraget forarbejder for at belyse baggrunden for de lovændringer der har fundet sted. Herudover vil der være en gennemgang af retspraksis, for at belyse anvendelsesområdet for varetægtsfængsling i isolation.

2.1 Varetægtsfængsling

2.1.1 Straffeprocessuelle tvangsindgreb

I forbindelse med efterforskning af kriminalitet, pågribelse og domfældelse kan der iværksættes en række forskellige tvangsindgreb. Disse indgreb iværksættes af politiet, anklagemyndigheden eller domstolene, alt efter hvilken konkret omstændighed der er tale om. De straffeprocessuelle indgreb er et indgreb i den personlige frihed, integritet eller ejendomsret.¹⁶ Det er karakteriseret som et indgreb, da retten til personlighed frihed er en grundlæggende rettighed der nyder beskyttelse både i Grundloven og i EMRK. Indgrebet ville dermed være en ulovlig handling uden de straffeprocessuelle regler. Ved vurderingen af, om hvorvidt der skal iværksættes tvangsindgreb, må der dermed foretages en afvejning af, på den ene side hensynet til kriminalitetsbekæmpelsen, og på den anden side hensynet til individets personlige frihed.¹⁷

De straffeprocessuelle tvangsindgreb bruges i en række forskelligartede situationer og er af forskellig intensitet og karakter. Ved et indgreb er der en række betingelser der skal være opfyldt. Disse betingelser inddeles normalt i et kriminalitetskrav, et mistankekrav et og indikationskrav.¹⁸

Kriminalitetskravet angiver i hvilke sager indgrebet kan bruges, hvoraf strafferammen oftest er relevant. Der skal være et rimeligt forhold mellem arten af det tvangsindgrebet der

¹⁶ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018 s. 443 og Smith, Straffeprocess: grundlæggende regler og principper, 2007, s. 50

¹⁷ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 445 og Smith, Straffeprocess: grundlæggende regler og principper, 2007, s. 50

¹⁸ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 446

anvendes og alvoren af den konkrete kriminalitet i sagen. Kriminalitetskravet fastsætter dermed den alvor, som kriminaliteten der mistænkes, skal have, da desto alvorligere kriminalitet der er tale om, desto mere intensive tvangsindgreb tillades. Mistankekravet angiver den styrke af mistanke politiet og anklagemyndigheden skal have til, at gerningsmanden har begået lovovertrædelsen. Indikationskravet angiver hvilke hensyn der kan begrunde anvendelsen af tvangsindgreb og disse hensyns styrke i den konkrete sag.¹⁹

For alle straffeprocessuelle indgreb gælder desuden en proportionalitetsgrundsætning. Det følger heraf, at et indgreb ikke må foretages, hvis det tilsigtede formål kan opnås ved en mindre indgribende foranstaltning, eller hvis den ulempe som indgrebet vil medføre, ikke står i et rimeligt forhold til indgrebets formål og sagens betydning.²⁰

2.1.2 Varetægtsfængsling som et tvangsindgreb

Varetægtsfængsling er fængsling af en person, der er sigtet for en forbrydelse, men endnu ikke dømt, og det indebærer, at den sigtede bliver frihedsberøvet for en vis periode. Det er retten der ved kendelse træffer afgørelse om varetægtsfængsling efter anmodning fra anklagemyndigheden, jf. RPL § 764, stk. 1. Afgørelsen træffes ved et grundlovsforhør, hvor retten her må foretage afvejningen mellem hensynet til en rimelig effektivitet i kriminalitetsbekæmpelsen contra hensynet til den personlige frihed og sigtedes retssikkerhed.²¹

Frihedsberøvelse er et alvorligt indgreb, og at iværksætte det, før der er faldet dom, strider mod fundamentale retsprincipper i straffeprocessen om, *ingen straf før dom og enhver skal betragtes som uskyldig, indtil han er dømt*.²² Denne uskyldsformodning ses i EMRK art. 6, stk. 2, der fastslår, at ”*enhver, der anklages for en lovovertrædelse, skal anses for uskyldig, indtil hans skyld er bevist i overensstemmelse med loven*”. Varetægtsfængslingen kan dog være af afgørende betydning, da det kan gøre politiets efterforskningsarbejde lettere, og kriminalitetsbekæmpelsen derfor effektiveres.²³ Dette ses bl.a. af, at sigtede dermed ikke har mulighed for f.eks. at fjerne spor, påvirke vidner eller fortsætte kriminaliteten. Ligeledes i

¹⁹ Kistrup m.fl., *Straffeprocessen*, 2018, s. 446-449 og Smith, *Straffeprocess: grundlæggende regler og principper*, 2007, s. 51-52

²⁰ Kistrup m.fl., *Straffeprocessen*, 2018, s. 446 og betænkning nr. 1469/2006, afsnit 3.2.2, s. 32

²¹ Betænkning nr. 728/1974, kap. 3, s. 19

²² Kistrup m.fl., *Straffeprocessen*, 2018, s. 554

²³ Lindencrone og Werlauff, *Dansk retspleje*, 2014, s. 707

sager, hvor der har været flere om en forbrydelse, har de dermed ikke mulighed for at aftale urigtige forklaringer. Anvendelsen af varetægtsfængsling er dermed ofte en nødvendighed for at sikre undersøgelsens effektivitet.²⁴

2.1.3 Betingelser for varetægtsfængsling

Udgangspunktet for varetægtsfængsling ses i RPL § 762, stk. 1, som har følgende ordlyd:

En sigtet kan varetægtsfængsles, når der er begrundet mistanke om, at han har begået en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, såfremt lovovertrædelsen efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover, og

1) der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at antage, at han vil unddrage sig forfølgningen eller fuldbyrdelsen, eller

2) der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at frygte, at han på fri fod vil begå ny lovovertrædelse af den foran nævnte beskaffenhed, eller

3) der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre.

Da varetægtsfængsling er et alvorligt indgreb, kræver det derfor altid, at der er tale om en betydelig mistanke, i retsplejelovens terminologi en begrundet mistanke, samt at den påsigtede lovovertrædelse er af en vis grovhed.²⁵ Betingelserne for iværksættelse af varetægtsfængsling kan inddeles i et kriminalitetskrav, et mistankekrav og et indikationskrav. Herudover ses ligeledes et proportionalitetskrav i RPL § 762, stk. 3. Der kan ligeledes ske varetægtsfængsling efter RPL § 762, stk. 2 og § 763, men dette er, som beskrevet i afgrænsningen, udeladt af afhandlingen, da der ikke kan iværksættes isolationsfængsling efter disse bestemmelser.

2.1.3.1 Kriminalitetskrav

For anvendelse af varetægtsfængsling efter § 762, stk. 1, skal det konstateres om den kriminalitet som anholdte sigtes for, kan danne grundlag for varetægtsfængslingen. Der skal være tale om en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder

²⁴ Betænkning nr. 728/1974, kap. 3, s. 19

²⁵ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 559 og Smith, Straffeprocess: grundlæggende regler og principper, 2007, s. 63

eller derover. Der er herved tale om en strafferammebetingelse. Det afgørende er derfor, at det påsigtede forhold har en strafferamme på 1 år og 6 måneder og ikke, at forholdet i det konkrete tilfælde vil give en straf på 1 år og 6 måneder ved endelig dom. Selv om strafferammekravet er opfyldt, kan varetægtsfængsling dog ikke anvendes, hvis lovovertrædelsen kun forventes, at medføre en bøde eller fængsel i højst 30 dage, jf. RPL § 762, stk. 3.²⁶

2.1.3.2 Mistankekrav

Der skal foreligge en begrundet mistanke om, at den sigtede har begået den lovovertrædelse som han er sigtet for, og som danner grundlag for begæringen om varetægtsfængsling. Kravet om, at der skal være en begrundet mistanke indebærer, at der skal foreligge objektive data, som med betydelig styrke peger mod, at tiltalte er skyld i den lovovertrædelse, som han sigtes for.²⁷ Det kræver ligeledes, at sandsynligheden for, at sigtede har begået den påsigtede handling, skal være større end sandsynligheden for, at han er uskyldig.²⁸ Mistanken skal således have en vis styrke, og denne styrke støttes af tilstrækkelige bevisdata. Mistankevurderingen bygger på sagens faktuelle oplysninger, og ved denne vurdering af om mistankekravet er opfyldt, vil der oftest indgå vidneforklaringer i form af gengivelse af afhøringer foretaget af politiet, som beskrevet i politirapporterne. Herudover kan der indgå oplysninger om sigtede tidligere er dømt for ligeartet kriminalitet og eventuelle DNA-beviser.²⁹

2.1.3.3 Indikationskrav

Der skal endvidere foreligge en særlig fængslingsgrund. Disse særlige fængslingsgrunde, hvoraf mindst én skal foreligge for at der kan ske varetægtsfængsling, er anført i RPL § 762, stk. 1, nr. 1-3, hvoraf det fremgår, at der skal være bestemte grunde til at antage, at den sigtede vil unddrage sig strafferetlig forfølgning, begå ny kriminalitet eller vanskeliggøre sagens opklaring. Heri ligger et krav om, at retten skal have konkrete holdepunkter for antagelsen af, at der foreligger unddragelsesfare, gentagelsesfare eller kollusionsfare.³⁰ Der kan alene iværksættes isolationsfængsling på baggrund af kollusionsfare, hvorfor unddragelsesfare og gentagelsesfare ikke vil blive gennemgået nærmere.

²⁶ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 158-159

²⁷ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 559

²⁸ Gammeltoft-Hansen, Varetægtsfængsling, 1976, s. 55-56

²⁹ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 177-178

³⁰ Gammeltoft-Hansen, Strafferetspleje II, 1989, s. 134

RPL § 762, stk. 1, nr. 3: Kollusionsfare

Sigtede kan efter bestemmelsens ordlyd fængsles, hvis der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgning i sagen, navnlig ved at fjerne spor samt advare eller påvirke andre. Denne form for varetægtsfængsling kaldes kollusionsarrest.

Formodningen om, at der foreligger kollusionsfare, skal bygge på *sagens omstændigheder*. Ved undtagelsesfare og gentagelsesfare tales om *sigtedes forhold*, men ved udtrykket *sagens omstændigheder* skal der ligeledes ske en inddragelse af sigtedes forhold og i øvrigt de konkrete omstændigheder i sagen. Herudover kan der også ske en inddragelse af hele sagens karakter. Hvis der f.eks. er tale om organiseret kriminalitet med mange implicerede, vil der normalt være en betydelig fare for bevisødelæggelse, og dette vil blive inddraget i vurderingen af kollusionsrisikoen.³¹

Ved vurderingen af kollusionsfaren skal der lægges vægt på den sigtede faktiske muligheder for at vanskeliggøre strafforfølgningen og på sandsynligheden for, at sigtede vil udnytte denne mulighed. Risikoen for kollusion kan være minimal eller helt udelukket, fordi beviserne allerede er sikret, f.eks. ved optagelse af fældende spor eller sikring af et vidnes forklaring. Herudover kan det også være ved, at de mulige beviser i sagen kan være uden for sigtedes rækkevidde f.eks. hvor sigtede ikke kender vidnets identitet eller hvor sporene er på et utilgængeligt område for sigtede. Det må dog også indgå i vurderingen om bevismængden i forvejen er så stor, således at de påvirkelige beviser i så fald blot bliver overflødige.³²

2.1.3.4 Proportionalitetskrav

Proportionalitetskravet ses i RPL § 762, stk. 3, 2. pkt., hvor det er anført, at ”varetægtsfængslingen ikke må stå i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes, hvis sigtede findes skyldig”. Hensynene til *sigtedes forhold* kan f.eks. være til en høj alder, hvis sigtede er syg eller hensynet til nærtstående, herunder sigtedes børn.³³ En væsentlig forstyrrelse af *sigtede*

³¹ Betænkning nr. 728/1974, kap. 4, s. 26 og Gammeltoft-Hansen, Strafferetspleje II, 1989, s. 138

³² Gammeltoft-Hansen, Strafferetspleje II, 1989, s. 138

³³ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 252 og Gomard m.fl., Kommenteret Retsplejelov, Bruxelles I-forordning, 2013, s. 376

forhold kan dermed tale imod varetægtsfængsling. Ved *sagens betydning* og *den forventede retsfølge* gælder det, at jo større vægt der må lægges på disse, des mere taler det for at anvende varetægtsfængsling.³⁴ Hensynet til *sagens betydning*, forstået som lovovertrædelsens alvor og grovhed, indgår allerede i kriminalitetskravet efter § 762, stk. 1, hvoraf det fremgår, at der skal være en strafferamme på 1 år og 6 måneder. Herudover fremgår det ligeledes af RPL § 762, stk. 3, 1. pkt., at ”varetægtsfængsling ikke kan anvendes, hvis lovovertrædelsen kan ventes at ville medføre straf af bøde eller fængsel i højst 30 dage”. Det kan således formentlig ikke antages, at *sagens betydning* tilfører proportionalitetsafvejningen et egentligt selvstændigt indhold.³⁵ At varetægtsfængsling ikke må stå i misforhold til den *forventede retsfølge*, er af særlig betydning for spørgsmålet om forlængelse af varetægtsfængsling, da fængslingsperioden ikke bør overstige varigheden af den påregnelige frihedsstraf med fradrag af normal prøveløsladelsestid.³⁶

2.2 Varetægtsfængsling i isolation

2.2.1 Isolationsfængsling

2.2.1.1 Definition

Isolation indebærer, at varetægtsarrestanten udelukkes fuldstændig fra fællesskab med de øvrige indsatte.³⁷ Arrestanten vil derfor have den normale kontakt med fængselspersonalet. Formålet er netop ikke at påføre arrestanten en yderligere staf, men at sikre sagens opklaring.³⁸ Isolation indebærer derfor ikke fuldstændig ensomhed, men det indebærer dog ensomhed i en meget stor del af døgnet. Dette er i øvrigt på et tidspunkt, hvor de fleste vil være psykisk svækkede på grund af efterforskningen og den kommende straffesag og i henhold til, at arrestanten endnu ikke er straffet. For langt de fleste indsatte vil det derfor opleves som en stor belastning og hos nogle vil der opstå følgevirkninger af psykisk karakter.³⁹

Anvendelsen af isolationsfængsling beror, ligesom andre straffeprocessuelle indgreb, på afvejningen mellem hensynet til individets retsbeskyttelse og hensynet til kriminalitetsbekæmpelsens effektivitet. I afvejningen må dog indgå, at isolationsfængsling på

³⁴ Gammeltoft-Hansen, Strafferetspleje II, 1989, s. 133

³⁵ Gomard m.fl., Kommenteret Retsplejelov, Bruxelles I-forordning, 2013, s. 377 og Gammeltoft-Hansen, Strafferetspleje II, 1989, s. 133

³⁶ Gammeltoft-Hansen, Strafferetspleje II, 1989, s. 133

³⁷ Gomard m.fl., Kommenteret Retsplejelov, Bruxelles I-forordning, 2013, s. 405

³⁸ Smith, Straffeproses: grundlæggende regler og principper, 2007, s. 73

³⁹ Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2016, s. 140

den ene side må anses som et af de mest indgribende straffeprocessuelle tvangsindgreb, og på den anden side må isolationsfængsling anses som et absolut nødvendigt indgreb for at muliggøre efterforskning og pådømmelse⁴⁰.

2.2.1.2 Baggrund

Reglerne om isolationsfængsling har i en lang årrække hørt til de mest omdiskuterede, da der i Danmark anvendes isolation i flere tilfælde og i længere tid end i de lande vi normalt sammenligner os med.⁴¹ Det fremgår af forarbejderne, at kritikken mod Danmark har været, at isolation er i strid med almindelige menneskerettigheder, samtidig med, at isolationen kan have alvorlige psykiske følger for den indsatte. Herudover har kritikken ligeledes været, at isolationsfængsling bliver brugt som et pressionsmiddel til at fremtvinge tilståelser.⁴²

Ved retsplejereformen pr. 1. oktober 1978⁴³ blev retsplejelovens regler om isolation ændret fra en ordning, hvor hovedreglen førhen var, at varetægtsarrestanter ikke havde samkvem med andre indsatte, til en ordning, som tog udgangspunkt i, at varetægtsarrestanter kun skulle være undergivet de indskrænkninger, som var nødvendige af hensyn til de øjemed, som havde ført til varetægtsfængslingen eller af hensynet til fængselsordenen. Selvom adgangen til isolation ikke før var begrænset til bestemte fængslingsgrunde, blev isolation i praksis dog næsten udelukkende anvendt hvis der var kollusionsfare. I årene efter retsplejereformen var Danmark dog stadig udsat for kritik for anvendelsen af isolationsfængsling.⁴⁴

Strafferetsplejeudvalget afgav betænkning nr. 975/1983 om isolation af varetægtsarrestanter, som dannede grundlag for den ændring af retsplejelovens regler om isolation, som blev indføjet ved lov nr. 299 af 6. juni 1984. Denne havde til formål at begrænse anvendelsen af isolationsfængsling under varetægt. Herved blev det fastlagt, at der fremover kun kunne ske varetægtsfængsling i isolation, såfremt fængslingen var begrundet i kollusionsfare og fængslingen dermed var besluttet i medfør af RPL § 762, stk. 1, nr. 3 om kollusionsarrest.⁴⁵

⁴⁰ Betænkning nr. 1358/1998, afsnit 8.1

⁴¹ Lindencrone og Werlauff, Dansk retspleje, 2014, s. 713

⁴² Betænkning nr. 975/1983, kap. 3, s. 26-29, betænkning nr. 1358/1998, afsnit 7.4 og betænkning nr. 1469/2006, afsnit 6.1.5, s. 90

⁴³ Lov nr. 243 af 8. juni 1978

⁴⁴ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 589

⁴⁵ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 589

I 1989 blev Strafferetsplejeudvalget bedt om på ny at foretage en gennemgang og vurdering af reglerne om isolation.⁴⁶ Der blev herefter på foranledning fra Strafferetsplejeudvalget iværksat et forskningsprojekt vedrørende eventuelle psykiske skadevirkninger af isolation. Den psykologiske undersøgelse blev gennemført i årene 1991-1997. Undersøgelsen viste, at skadevirkningerne var mindre end mange havde frygtet. Der påvistes dog en række psykiske symptomer, men disse ophørte dog i langt de fleste tilfælde, når isolationen blev ophævet. Konklusionen på undersøgelsen var, at varetægtsfængsling i isolation sammenlignet med ikke-isolation indebærer en belastning og risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred. Forskerne fremhævede, at det lægeligt og psykologisk må anbefales, at man ikke øger belastninger forbundet med varetægtsfængsling ved at anvendelse isolation⁴⁷.

På baggrund af undersøgelsen fortsatte debatten om isolation og Strafferetsplejerådet udgav herefter betænkning nr. 1358/1998 med forslag om nye regler. Det fremgår heraf, at Strafferetsplejeudvalget vurderede, at hensynet til bekæmpelsen af kriminalitet gør det nødvendigt, at oprette muligheden for at anbringe arrestanter i isolation, men at det var nødvendigt, at skærpe reglerne for anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation.⁴⁸ På baggrund heraf blev reglerne skærpet ved lov nr. 428 af 31. maj 2000, hvoraf der skete en præcisering og skærpelse af retsplejelovens betingelser for iværksættelse og opretholdelse af isolation på baggrund af den kritik der var rettet mod Danmarks anvendelse af isolationsfængsling.⁴⁹ Hovedformålet med loven var, at opnå en væsentlig begrænsning i anvendelsen og varigheden af isolationsfængsling, således at Danmark kunne efterleve sine internationale forpligtelser herunder bl.a. EMRK.⁵⁰

Reglerne blev yderligere skærpet den 1. januar 2007 ved lov nr. 1561 af 20. december 2006 med baggrund i betænkning 1469/2006 om varetægtsfængsling i isolation efter 2000-loven. Her blev tidsgrænserne og begrundelseskravene for isolationsfængsling yderligere skærpet, således at tidsgrænserne for hvor længe arrestanten må være i isolation er lavere, og begrundelseskravene for at anvende isolation blev skærpet, således der skal mere til for at iværksætte isolation, for hermed at begrænse anvendelsen yderligere.

⁴⁶ Retsplejelov -Bruxelles I forordning, 2013, s. 405

⁴⁷ Betænkning nr. 1358/1998, afsnit 5.3

⁴⁸ Betænkning nr. 1358/1998, afsnit 8.1

⁴⁹ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 590

⁵⁰ Kommenteret Retsplejelov, Bruxelles I-forordning, 2013, s. 405

2.2.1.3 Statistik

Rigsadvokaten har i forbindelse med lovændringen i 2000 iværksat en indberetningsordning, hvorefter alle politikredse i Danmark skal indberette i hvilke sager, der har været iværksat isolationsfængsling. Efterfølgende har Rigsadvokaten i en redegørelse hvert efterfølgende år foretaget en sammenfatning i de indberetning de har modtaget, således at der kan føres statistik over antallet af tilfælde og i hvilke tilfælde der sker isolationsfængsling. Ordningen blev iværksat, for at kunne kontrollere om antallet af isolationsfængslinger ville falde, som var formålet med loven.⁵¹

Af Rigsadvokatens redegørelse i 2016 ses en oversigt over antallet af isolationsfængslinger siden 2001 hvor ordningen blev indført. Det fremgår heraf, at der i 2001 var 553 tilfælde og i 2006 var der 475 tilfælde. I 2007 faldt antallet derimod til 273 og i 2016 er antallet helt nede på 37 tilfælde. Det må heraf kunne udledes, at de lovændringer, især i 2006, der netop har haft til formål at nedbringe antallet af isolationsfængslinger, har haft den tilsigtede virkning.⁵²

2.2.1.4 Tidsmæssige grænser for isolationsfængsling

De tidsmæssige grænser for isolationsfængsling er angivet i RPL § 770 c, som ses i skemaet nedenfor.⁵³ Der kan i visse tilfælde ske forlængelse af isolationsfængslingen ud over de almindelige tidsmæssige grænser. Betingelserne for forlængelse af isolationsfængsling ud over de almindelige tidsgrænser vil dog ikke blive gennemgået.

Personer over 18 år

Strafferamme	Isolationsfængsling
Mindst 1 år og 6 måneder, men under 4 år	Højst 14 dage (ufravigelig)
Mindst 4 år, men under 6 år	Højst 4 uger (ufravigelig)
6 år eller derover	Højst 8 uger (kan i visse tilfælde fraviges)

Personer under 18 år

Strafferamme	Isolationsfængsling
Mindst 1 år og 6 måneder, men under 4 år	Højst 14 dage (ufravigelig)
4 år eller derover	Højst 4 uger (kan i visse tilfælde fraviges)

⁵¹ Rigsadvokatens redegørelse om anvendelse af varetægtsfængsling i isolation i 2016, afsnit 1.1, s. 4

⁵² Rigsadvokatens redegørelse om anvendelse af varetægtsfængsling i isolation i 2016, bilag A, tabel 1, s. 11

⁵³ Skema er fra RM nr. 4/2008, afsnit 1.2, s. 3

2.2.1.5 Behandling af isolerede

Det fremgår af RPL § 776, 1. pkt., at justitsministeren fastsætter nærmere regler om behandlingen af varetægtsarrestanter. Det fremgår endvidere af RPL § 776, 3. pkt., at, *”for arrestanter, der er isoleret efter rettens bestemmelse, fastsætter justitsministeren særlige regler om øget personalekontakt, udvidet adgang til besøg, særlig adgang til eneundervisning og bestemte typer af arbejde samt tilbud om regelmæssige og længerevarende samtaler med præster, læger, psykologer eller andre”*.

I varetægtsbekendtgørelsen er der fastsat nærmere regler om behandling i varetægtsarrestanter i isolation⁵⁴. Det fremgår af bekendtgørelsens § 79, stk. 1, 1. pkt., at *”isolerede skal vejledes udførligt om de særlige rettigheder og tilbud, der efter reglerne i dette kapitel tilkommer dem som isolerede”*. Herudover fremgår det af § 79, stk. 1, 2. pkt., at *”med henblik på at mindske den særlige belastning og risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred, som er forbundet med isolation, påhviler det personalet løbende at være særligt opmærksom på, om isolerede varetægtsarrestanter har behov for øget personalekontakt, tilsyn af læge, herunder en psykiater, udvidet adgang til besøg m.v.* Der er hermed fokus på det psykiske aspekt og de konsekvenser det kan have for arrestantens mentale helbred.

Det følger herudover, at isolerede skal have tv stillet gratis til rådighed og bør have tilladelse til besøg mindst en gang ugentligt, jf. bekendtgørelsens §§ 80 og 81.

Det fremgår endvidere af bekendtgørelsens § 79, stk. 1, 3. pkt., at ved isolerede, som er undergivet længerevarende isolation *”påhviler det personalet at være opmærksom på, at dette behov øges i takt med varigheden af isolationen”*. Herudover skal varetægtsarrestanter, som har været isolerede i mere end 14 dage tilbydes regelmæssige længerevarende samtaler med fx præst, læge eller psykolog samt særlig adgang til eneundervisning og arbejde, herunder en anden godkendt aktivitet, som kan være med til at mindske den belastning og risiko for forstyrrelse af den psykiske helbred, som er forbundet med isolationen jf. bekendtgørelsens §§ 82 og 83.

Der fremgår hermed en række rettigheder til varetægtsarrestanter som er isolerede i form af diverse særlige tilbud.

⁵⁴ Bekendtgørelse nr. 1037 af 23. juni 2016, kap. 26, § 79-83

2.2.2 Betingelser for isolationsfængsling

Betingelserne for at iværksætte isolationsfængsling fremgår af RPL §§ 770 a og 770 b, som vil blive gennemgået nedenfor. Betingelserne er opdelt i et kriminalitetskrav, et mistankekrav og et indikationskrav. Herudover ses ligeledes et proportionalitetskrav. Betingelserne vil blive gennemgået nedenfor.

Ordlyden af RPL § 770 a er følgende:

Retten kan efter anmodning fra politiet bestemme, at en varetægtsarrestant skal udelukkes fra fællesskab med de øvrige indsatte (isolation), hvis

- 1) varetægtsfængslingen er besluttet i medfør af § 762, stk. 1, nr. 3, og*
- 2) der er bestemte grunde til at antage, at varetægtsfængslingen i sig selv ikke er tilstrækkelig til at hindre arrestanten i at vanskeliggøre forfølgningen i sagen, herunder ved gennem andre indsatte at påvirke medsigtede eller ved trusler eller på anden lignende måde at påvirke andre.*

Ordlyden af RPL § 770 b er følgende:

Isolation må kun iværksættes eller fortsættes, hvis

- 1) formålet hermed ikke kan tilgodeses ved mindre indgribende foranstaltninger, herunder ved at anbringe arrestanten i andet arresthus end bestemte andre indsatte eller på anden måde afskære arrestanten fra samvær med sådanne indsatte eller ved at etablere brevkontrol, besøgskontrol eller besøgsforbud,*
 - 2) indgrebet, herunder den særlige belastning, som indgrebet kan medføre på grund af arrestantens unge alder, fysiske eller psykiske svagelighed eller personlige forhold i øvrigt, ikke står i misforhold til sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes, hvis arrestanten findes skyldig, og*
 - 3) efterforskningen fremmes med den særlige hurtighed, som er påkrævet ved varetægtsfængsling i isolation, herunder ved benyttelse af mulighederne for bevissikring efter § 747.*
- Stk. 2. Hvis arrestanten er under 18 år, må isolation kun iværksættes eller fortsættes, hvis der i øvrigt foreligger helt særlige omstændigheder, som gør det påkrævet.*

2.2.2.1 Kriminalitetskrav

Isolationsfængsling forudsætter, at sigtede er varetægtsfængslet, og at varetægtsfængslingen er besluttet i medfør af RPL § 762, stk. 1, nr. 3 (kollusionsarrest), jf. RPL § 770 a, stk. 1, nr. 1. Kriminalitetskravet er således uændret og det samme som ved betingelserne for varetægtsfængsling, således at kriminalitetskravet for anvendelsen af isolation er et krav om, at sigtede har begået en lovovertrædelse, som kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder. Det fremgår af Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1469/2006, at kriminalitetskravet ved isolationsfængsling bør være det samme som ved varetægtsfængsling, der er fastsat i RPL § 762, stk. 1. Strafferetsplejeudvalget har gjort gældende, at selvom hensynet til en yderligere begrænsning i anvendelsen af isolation kunne tale for en skærpelse, skal det dog fastholdes på grund af det efterforskningsmæssige behov og ikke mindst behovet for beskyttelse af vidner, som på samme måde kan være til stede i mindre alvorlige sager som i de mere alvorlige sager.⁵⁵

Kriminalitetskravet i praksis

U 1987.688 H

I sagen var der fire sigtede, som alle var tiltalt for manddrab eller medvirken hertil og blev alle fængslet under isolation. Kriminalitetskravet var derfor i sagen opfyldt, da manddrab har en strafferamme på 5 års fængsel og indtil livstid.

2.2.2.2 Mistankekrav

Det følger af RPL § 770 a, stk. 1, nr. 1, at mistankekravet ved isolation er det samme som ved varetægtsfængsling efter RPL § 762, stk. 1. Mistankekravet er derfor et krav om begrundet mistanke. Strafferetsplejeudvalget begrundede dette med, at kravet om begrundet mistanke skal ses i forhold til, at isolation tænkes anvendt i den første tid efter varetægtsfængslingens iværksættelse med henblik på beskyttelse af den videre efterforskning. De anfører, at det ikke er meningsfyldt at skærpe mistankekravet, da det forhold, at der foreligger et kvalificeret grundlag for mistanken, herunder f.eks. en særlig bestyrket mistanke, vil virke i retning af, at isolationen derfor ikke længere er påkrævet.⁵⁶

⁵⁵ Betænkning nr. 1469/2006, pkt. 6.4.2.1, s. 107

⁵⁶ Betænkning nr. 1469/2006, afsnit 6.4.2.2, s. 108

Mistankekravet i praksis

U 1985.124 H

I sagen var fire personer tiltalt for medvirken til manddrab. Den formodende hovedmand var stadig eftersøgt. Det blev tiltrådt af højesteret, at der var begrundet mistanke om, at de tiltalte havde medvirket til manddrab på baggrund af politiets aflytninger af de tiltalte sammenholdt med det i øvrigt foreliggende i sagen.

2.2.2.3 Indikationskrav

Det er en forudsætning, at varetægtsfængslingen er besluttet i medfør af RPL § 762, stk. 1, nr. 3 (kollusionsarrest). Varetægtsfængsling i isolation kræver dog yderligere, at der er bestemte grunde til at antage, at varetægtsfængslingen ikke i sig selv er tilstrækkelig til at hindre arrestanten i at vanskeliggøre forfølgningen i sagen, herunder ved gennem andre indsatte at påvirke medsigtede eller andre, jf. RPL § 770 a, stk. 1, nr. 2.

Indikationskravet vedrørende varetægtsfængsling i isolation er således skærpet i forhold til indikationskravet ved varetægtsfængsling. Kollusionsarrest er dermed ikke tilstrækkelig til, at isolation også kan finde sted, men der skal foreligge en kvalificeret risiko for kollusion. Det kræver således en særlig isolationsgrund, og der må dermed foretages en selvstændig vurdering af kollusionsfarens nærmere karakter i det konkrete tilfælde. Heraf følger, at der skal være en begrundet frygt for, at sigtede kan og vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, hvis vedkommende har adgang til fællesskab.⁵⁷ Kollusionsfaren vil efter forarbejderne navnlig bestå i, at sigtede kan afstemme forklaringer med andre sigtede eller mistænkte, at påvirke vidner eller, at advare andre, hvor påvirkningen ikke sker i arrestantens interesse, men derimod går på at vanskeliggøre efterforskningen mod en anden person.⁵⁸

Der sondres normalt mellem medsigtede og andre. Hvis påvirkningsrisikoen ikke angår medsigtede, men vidner, vil der normalt kun ske isolationsfængsling hvis det antages, at der vil ske påvirkning i form af trusler eller overtalelse. Hvis det drejer sig om risiko for påvirkning af medsigtede, stilles der ikke særlige krav til påvirkningsmåden. Det er blot tilstrækkeligt, at muligheden for, at der kan etableres kontakt, og den konkrete sandsynlighed for, at denne mulighed vil blive udnyttet.⁵⁹

⁵⁷ Gammeltoft-Hansen, Strafferetspleje II, 1989 s. 157

⁵⁸ Betænkning nr. 1358/1998, afsnit. 6.2

⁵⁹ Gomard m.fl., Kommenteret Retsplejelov, Bruxelles I-forordning, 2013, s. 406

Indikationskravet i praksis

U 1985.124 H

I sagen, som omtalt ovenfor, var fire personer tiltalt for medvirken til manddrab og den formodede hovedmand var på fri rod. Retten bestemte, at de pågældende, som havde været isolationsfængslet i ca. 5 måneder, skulle forblive i isolation, da det måtte antages, at de tiltalte kunne og ville træffe aftaler indbyrdes og med hovedmanden eller påvirke vidner.

U 2012.23 Ø

Tiltalte i sagen blev sigtet for, i forening med en ukendt gerningsmand, at have begået et hjemmerøveri, hvor den sigtede havde truet, slået og sparket den forurettede. Da der var tale om et groft hjemmerøveri, som havde relationer til bandemiljøet, og hvor der var uidentificerede medgerningsmænd på fri fod, var der bestemte grunde til at antage, at varetægtsfængslingen i sig selv ikke var tilstrækkelig til at hindre sigtede i at vanskeliggøre forfølgningen i sagen. Sigtede blev derfor varetægtsfængslet i isolation, jf. RPL § 770 a. Den sigtede ville derfor, hvis han ikke havde været isoleret, havde haft mulighed for at advare den ukendte gerningsmand. Dette stemmer overens med forarbejderne, der angiver, at der kan være behov for at anvende isolation ved sager med to eller flere gerningsmænd, hvor den ene er på fri fod og hvor arrestanten må afskæres fra, gennem andre indsatte, at give meddelelser om sagen, til de gerningsmænd der er på fri fod.⁶⁰ Dette er netop gjort i denne sag, da sigtede i isolation ikke kunne advare den uidentificerede medgerningsmand.

Det er endvidere angivet i forarbejderne, at i sager med flere sigtede kræves en begrundelse med tilknytning til den konkrete sigtede eller sagens konkrete omstændigheder, som f.eks. kan være oplysninger om tidligere eller aktuelle forsøg på påvirkning eller en særlig tilknytning til et fælles kriminelt miljø.⁶¹ I sagen henviser landsretten i kendelsen til, at røveriet har relationer til bandemiljøet og dette stemmer derfor overens med forarbejderne.

Der skal ved isolationsfængsling foreligge en kvalificeret risiko for kollusion. Dette har således været tilfældet i sagen, da den sigtede ville have mulighed for at påvirke medgerningsmanden og bringe efterforskningen i fare, såfremt der ikke blev iværksat isolation.

⁶⁰ Betænkning nr. 1358/1998, afsnit. 6.2.2

⁶¹ Betænkning nr. 1469/2006, afsnit 3.2.1, s. 31

U 2013.1 Ø

Sigtede blev i sagen isolationsfængslet ved at have modtaget ca. 33 kg amfetamin. Det fremgår af sagen, at der var flere medsigtede i sagen, og at der var mulige medgerningsmænd på fri fod. Det fremgår endvidere, at sigtede havde afgivet begrænsende forklaringer i relation til sigtelsen. Landsretten anfører, at indikationskravet er opfyldt ved, at der var grund til at antage, at sigtede ville afstemme forklaringer og advare medgerningsmænd gennem andre indsatte samt at hindre efterforskningen ved blandt andet at påvirke vidner eller andre.

2.2.2.4 Proportionalitetskrav

Som tidligere nævnt, gælder der ved alle straffeprocessuelle tvangsindgreb en proportionalitetsgrundsætning. Ved varetægtsfængsling i isolation skal der dog foretages en særlig proportionalitetsvurdering. Kravet om proportionalitet ved isolationsfængsling fremgår af § 770 b. Dette gælder ved siden af det almindelige proportionalitetskrav i RPL § 762, stk. 2, som angår selve varetægtsfængslingen.⁶² Der sker herved en yderligere beskyttelse af arrestanten inden en eventuel isolation bliver iværksat. Kravet er i § 770 b, stk. 1, opdelt i tre led, som alle skal iagttages ved afgørelsen af, om der skal iværksættes isolationsfængsling.⁶³ Det er anført, at isolation efter RPL § 770 b, stk. 1, kun kan anvendes, hvis formålet med isolationen ikke kan opnås ved mindre indgribende foranstaltninger, indgrebet ikke står i misforhold til sagens betydning, og at sagen skal fremmes med den fornødne hurtighed. Disse tre led vil blive nærmere gennemgået nedenfor.

RPL § 770 b, stk. 1, nr. 1: Mindre indgribende foranstaltninger

Der må kun iværksættes isolation, hvis formålet ikke kan tilgodeses ved mindre indgribende foranstaltninger og mindre indgribende foranstaltninger skal derfor altid undersøges som en mulighed før isolationen iværksættes. Det er i bestemmelsen anført, at mindre indgribende foranstaltninger kan være ved at anbringe arrestanten i et andet arresthus end bestemte andre indsatte eller på anden vis afskære arrestanten fra samvær med disse indsatte. Det fremgår desuden, at det også kan være ved at etablere besøgskontrol, brevkontrol eller besøgsforbud. I alvorlig kriminalitet, herunder f.eks. terrorkriminalitet, bandekriminalitet og store narkosager, hvor sigtede er en del af et kriminelt miljø, vil det formentlig være usandsynligt, at formålet med isolation kan opnås ved mindre indgribende foranstaltninger.⁶⁴

⁶² Betænkning nr. 1358/1998, afsnit 3.2

⁶³ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 331

⁶⁴ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 333

RPL § 770 b, stk. 1, nr. 2: Forholdsmæssighed

Det er en yderligere betingelse, at indgrebet, herunder isolationens belastning, ikke står i misforhold til sagens betydning og de retsfølger, som kan forventes. Dette er udtryk for den grundlæggende proportionalitetsafvejning, som skal foretages før iværksættelsen af ethvert straffeprocessuelt indgreb. I bestemmelsen er det anført, at belastningen kan være grundet arrestantens unge alder, fysiske eller psykiske svagelighed eller personlige forhold i øvrigt. Der er ikke i bestemmelsen fastlagt, at den retsfølge, som kan ventes, skal have en bestemt størrelse, men da isolation kun kan forekomme i forbindelse med varetægtsfængsling, skal retsfølgen dog udgøre mindst 30 dages fængsel.⁶⁵

RPL § 770 b, stk. 1, nr. 3: Sagens fremme

Herudover er den tredje betingelse for iværksættelse af isolation, at efterforskningen skal fremmes med en særlige hurtighed, som er påkrævet ved varetægtsfængslingen i isolation. Ved vurderingen af om sagens fremmes med den fornødne hurtighed, skal der lægges vægt om en eventuel lang sagsbehandling skyldes forhold som politiet ikke har indflydelse på, f.eks. hvis sigtede eller medsigtede har et ønske om forsvarerskift midt i sagen eller har et ønske om en bestemt forsvarer, som samtidig varetager så mange andre opgaver, at det er vanskeligt at aftale tid til afhøringer osv.⁶⁶

Proportionalitetskravet i praksis

U 2012.23 Ø

Der blev i sagen foretaget en proportionalitetsafvejning efter RPL § 770 b, stk. 1, nr. 1-3. Domstolene har anført, at formålet ikke kunne tilgodeses ved mindre indgribende foranstaltninger. Ved afsigelsen af kendelsen var der stadig uidentificerede gerningsmænd på fri fod. Da gerningsmændene var ukendte, ville det dermed ikke være muligt at kontrollere om den sigtede har haft kontakt med gerningsmændene eventuelt via andre indsatte ved blot at flytte dem til et andet arresthus. Hvis der blev pålagt brevkontrol, besøgskontrol eller besøgsforbud kunne dette have beskyttet efterforskningen ved, at den sigtede ikke kunne påvirke andre. Dette ville dog ikke afskære sigtede fra at kommunikere med andre indsatte, som enten kunne være de uidentificerede gerningsmænd eller andre indsatte, som sigtede kunne få til at kommunikere ud fra fængslet, og på dem måde påvirke efterforskningen, herunder ved at informere ukendte gerningsmænd eller påvirke vidner.

⁶⁵ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 334

⁶⁶ Betænkning nr. 1469/2006, pkt. 3.2.2, s. 34

Domstolene har endvidere angivet, at der ikke på det konkrete tidspunkt var omstændigheder der talte imod isolation. Det er anført i betænkning nr. 1469/2006, at kriminalitetens art og strafferamme må inddrages som en del af proportionalitetsafvejningen ved iværksættelse af isolationsfængsling.⁶⁷ Ved kendelsen har domstolene lagt vægt på, at der er tale om et groft hjemmerøveri. Domstolene har herved inddraget hensynet til, at indgrebet ikke står i misforhold til den retsfølge der kan forventes, hvis sigtede i sagen findes skyldig. De har herved inddraget kriminalitetens art i afvejningen.

U 2013.1 Ø

Domstolen fandt i sagen, at henset til, at der forestod yderligere efterforskning samt i betragtning af sagens karakter kunne formålet med isolation ikke tilgodeses ved mindre indgribende foranstaltninger, jf. RPL § 770 b, stk. 1, nr. 1. Det er anført, at sagen angik indførsel af ca. 33 kg amfetamin med flere medsigtede og mulige gerningsmænd på fri fod. Herudover manglede der efterforskning med blandt andet, at udfinde personer nævnt i ”lommekalenderen”.

Der fandtes heller ikke at foreligge omstændigheder, der talte imod, at isolation blev opretholdt, jf. RPL § 770 b, stk. 1, nr. 2 og nr. 3.

Der skal ved isolation tages hensyn til den særlige belastning indgrebet kan medføre. Sigtede forklarede i sagen, at hun var blevet fysisk påvirket på grund af isolationen. Hun var holdt op med at menstruere, og kunne mærke, at hun havde det svært ved fysisk kontakt. Desuden havde hun også fået dårlig balance. Hun havde haft kontakt med en læge, men havde dog ikke fortalt lægen om sine symptomer. Domstolen fandt ikke på baggrund af disse oplysninger, at den belastning som indgrebet efter sigtedes forklaring havde medført hende, var til hinder for fortsat isolation.

Domstolen har herved foretaget en vurdering af hensynene til efterforskningen contra virkningerne af isolationsfængslingen for sigtede. De har dermed vurderet, at den belastning som det har medført sigtede, ikke står i misforhold til sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes for sigtede.

⁶⁷ Betænkning nr. 1469/2006, afsnit 6.4.2.1, s. 107

2.2.2.5 Begrundelseskrav

Udover de materielle betingelser i RPL §§ 770 a og 770 b findes ligeledes en række formelle betingelser. Disse vil ikke nærmere blive gennemgået. Det er dog værd at nævne, at der gælder et begrundelseskrav ved iværksættelse af isolation. Afgørelse om isolation træffes af retten, jf. RPL § 770 d. Det følger herudover af RPL § 770 d, stk. 1, at rettens afgørelse om isolation skal træffes ved særskilt kendelse, som skal indeholde en angivelse af de konkrete omstændigheder, hvorpå det støttes, at betingelserne i § 770 a-770 c for iværksættelse af isolation eller fortsat isolation er til stede. Dette forudsætter imidlertid, at retten tager anklagemyndighedens påstand til følge.⁶⁸ Anklageren må anføre, hvilken form for vanskeliggørelse af forfølgningen, som sigtede vil antages at kunne udøve, og hvilke oplysninger i sagen, som giver grundlag for at antage, at sigtede vil udøve den påberåbte vanskeliggørelse, hvis han ikke skal i isolation og dermed får fællesskab med andre indsatte.⁶⁹

Det skal således fremgå, hvorfor retten finder, at den særlige isolationsgrund, der skal være til stede ud, over fængslingsgrunden efter RPL § 762, stk. 1, nr. 3, er til stede i den konkrete sag.⁷⁰ Det er dog ikke tilstrækkeligt for begrundelsen blot at henvise til, at kriminalitetens art eller at sagens karakter i sig selv gør det sandsynligt, at arrestanten vil forsøge, at påvirke medsigtede eller medgerningsmænd.⁷¹

Retten skal herudover foretage en proportionalitetsafvejning, hvori de begrunder, hvorfor de muligheder, der måtte være for iværksættelse af mindre indgribende foranstaltninger, ikke er tilstrækkelige til at opnå det formål, som er tilsigtet med begæringen om isolation.⁷²

I afgørelserne U 2002.1134 Ø og U 2004.968 Ø blev det statueret, at en mangelfuld begrundelse af fortsat isolation bevirkede, at isolationen blev ophævet. Højesteret har dog imidlertid i en kendelse af 7. marts 2005 (sag 227/2004) udtalt, at det, at begrundelsen ikke er angivet i kendelsen om isolation, ikke sig selv medfører, at der sker en ophævelse af isolationen. Denne afgørelse er omtalt i betænkning nr. 1469/2006, som danner grundlag for de skærpede krav til begrundelsen om isolation, som blev gennemført ved lovændringen i

⁶⁸ Bænkning nr. 1469/2006, afsnit 3.5.2, s. 37

⁶⁹ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 330

⁷⁰ Bænkning nr. 1469/2006, afsnit 3.5.2, s. 37

⁷¹ Kistrup m.fl., Straffeprocessen, 2018, s. 594

⁷² Betænkning nr. 1469/2006, afsnit 3.5.2, s. 37-38

2006.⁷³ Det fremgår dog ikke, af betænkningen eller forarbejdere i øvrigt til loven, at der er tilsigtet en ændring af den retstilstand, som fremgår af Højesterets kendelse. Derfor må retstillingen være, at de skærpede krav til begrundelse for isolation i første række har betydning for anklagemyndighedens anmodning om isolation. Hvis anklagemyndigheden dermed ikke har påvist omstændigheder, der kan føre til isolation, kan der der ikke afsiges kendelse om isolation. Hvis disse omstændigheder således ikke er angivet i kendelsen afsagt af retten, vil den manglende begrundelse således ikke ophæve isolationen.⁷⁴

2.3 Isolation af unge under 18 år

For så vidt angår betingelserne vedrørende kriminalitetskrav, mistankekrav og indikationskrav stemmer disse overens ved iværksættelse isolationsfængsling af unge under 18 år. Proportionalitetskravet er dog udvidet.

Det følger af proportionalitetskravet i RPL § 770 b, stk. 1, nr. 2, at der ved vurderingen af proportionaliteten af indgrebet skal tage hensyn til arrestantens unge alder. Uanset, at unge direkte er tænkt ind i proportionalitetskravet og indgår med særlig vægt ved iværksættelse af isolationsfængsling, er der dog indsat en ekstra beskyttelse af unge under 18 år i RPL § 770 b, stk. 2.

Strafferetsplejeudvalget fastlog i betænkning nr. 1469/2006, at der kan være anledning til at præcisere i loven, at isolation over for unge kun bør ske under helt ekstraordinære omstændigheder, jf. U.1999.1415H. Udvalget foreslog derfor, med baggrund i højesteretsafgørelsen, at der i forlængelse af proportionalitetsgrundsætningen i § 770 b, blev indsat en yderligere begrænsning.⁷⁵ Begrænsningen blev derfor til RPL § 770 b, stk. 2, hvorefter det blev fastsat, at der ved isolationsfængsling af unge under 18 år, ud over det generelle proportionalitetskrav, yderligere skal vurderes, hvorvidt der foreligger helt særlige omstændigheder, som gør isolationen påkrævet. Bestemmelsen blev indsat ved lovændringen i 2006.⁷⁶

Helt særlige omstændigheder kan f.eks. bestå i, at den forbrydelse, som den unge er sigtet for, er af meget alvorlig karakter, og at der i den konkrete sag er oplysninger som gør, at der

⁷³ Betænkning nr. 1469/2006, afsnit 3.5.2, s. 38

⁷⁴ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 339

⁷⁵ Betænkning nr. 1469/2006, afsnit. 6.4.2.5, s. 115-116

⁷⁶ Gomard m.fl., Kommenteret Retsplejelov, Bruxelles I-forordning, 2013, s. 407

findes et særlig stærkt behov for isolationsfængsling af den pågældende. Dette kan være ved yderst alvorlig narkotikakriminalitet eller yderst alvorlig personfarlig kriminalitet med en eller flere gerningsmænd på fri fod, og hvor der på baggrund af sagens oplysninger må antages, at der foreligger en alvorlig kollusionsrisiko. Isolationsfængsling af unge kan ligeledes være påkrævet ved bandekriminalitet eller terrorkriminalitet.⁷⁷ Et tilfælde ses bl.a. i ”Kundby-sagen”, hvor en 15-årig blev sigtet for, ved at have forsøgt at fremstille en bombe, for forsøg på at udføre et bombeangreb mod to skoler, som hun senere blev fundet skyldig i.⁷⁸

Udvalget overvejede om unge under 18 år helt skulle undtages fra isolationsfængsling, da dette ville give en klar regel og undtage en persongruppe, hvor indgrebet må anses som en særlig belastning. De fandt dog, at der i de senere år har været en stigende tendens til alvorlig kriminalitet blandt unge, og at behovet for isolation for denne gruppe derfor ikke var blevet mindre, snarere tværtimod. Derfor fandt udvalget ikke, at isolationsfængsling blandt unge helt kan undværes.⁷⁹

2.3.1 Isolation af unge i praksis

U 1999.1415 H

I sagen blev en 16-årig og en 15-årig den 28. maj 1998 fremstillet i grundlovsforhør i Københavns Byret som sigtet for i forening, at have begået et særligt farligt røveri, mod en pengetransport, hvoraf de fik et udbytte på 1.3 mio. kr. De blev ved kendelse afsagt af Københavns Byret, stadfæstet af Østre Landsret, varetægtsfængslet i isolation. Landsretten anførte, at trods anholdtes unge alder måtte isolationsfængslingen være påkrævet, da *”fængslingsfristen fastsættes i en afvejning af hensynene til anholdtes person og hensynet til efterforskningen”*. Der skete i sagen en proportionalitetsafvejning mellem på den ene side sigtedes personlige forhold og på den anden side kriminalitets grovhed og sagens efterforskningsmæssige situation. De erkendte sig begge skyldige, men ville ikke oplyse navne på medgerningsmænd og de ville samtidig heller ikke oplyse, hvor udbyttet befandt sig.

⁷⁷ Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2015, s. 335. Se også RM nr. 4/2008, afsnit 3.1.4, s. 8

⁷⁸ Ses bl.a. i artikel fra DR: ”OVERBLIK Sådan lyder sigtelserne i Kundby-sagen” samt domsresumé fra Retten i Holbæk ”Skyldkendelsen i Kundby-sagen”. Det har ikke ellers været muligt, at få adgang til sagens oplysninger

⁷⁹ Betænkning nr. 1469/2006, afsnit 6.4.2.5, s. 115

Højesteret fandt dog modsat, at isolationsfængslingen ikke var berettiget i den pågældende situation. Forsvaret havde anført, at isolation af unge under 18 år var ulovligt efter den dagældende RPL § 770 b. Dertil anførte Højesteret, at § 770 b ikke er til hinder for isolationsfængsling af unge under 18 år. Højesteret anførte dog, at isolationsfængsling over for unge under 18 år kun bør bringes i anvendelse, såfremt der foreligger helt ekstraordinære omstændigheder. I sagen fandt Højesteret ikke, at der forelå disse ekstraordinære omstændigheder. De henviser til kriminalitetens art, som efter deres vurdering ikke var tilstrækkelig til isolation. Samtidig henviser de til, at de sigtede erkendte sig skyldige.⁸⁰

Højesteret har i deres afgørelse anført, at der bør udvises den yderste tilbageholdenhed over for unge under 18 år ved anvendelsen af isolationsfængsling. De henviser her til betænkning nr. 975/1983, hvori dette er anført. Problemstillingen med unge i isolation har således allerede på dette tidspunkt været i fokus.

2.3.2 Omfang af anvendelsen

Det fremgår af Rigsadvokatens redegørelse om anvendelse af varetægtsfængsling i isolation, at der ikke var nogen unge i isolation i årene 2011-2015 med undtagelse af år 2010 hvor der var én, mens der i årene 2001-2010 har været anvendt isolation imellem 1-6 gange årligt.⁸¹ I år 2006 har der blandt andet været iværksat isolationsfængsling i sager vedrørende salg af narkotika, forsætlig brandstiftelse og røveri.⁸²

Herudover fremgår det, at der i 2016 var to personer under 18 år, som var isolationsfængslet. Den ene sag angik terrorisme, hvor den sigtede var 15 år (Kundby-sagen). Den anden sag angik manddrab og her var den sigtede 17 år.⁸³ Heraf er der tale om meget grove kriminalitetstyper. På trods af de to sager fra 2016, må det dog gøres gældende, at lovændringen i 2006 hvor RPL § 770 b, stk. 2 blev indsat har haft den ønskede effekt, ved at antallet af isolationsfængslinger af unge under 18 år er faldet. Lovændringen i 2006 må således, have været nødvendig for at antallet af isolationsfængslinger af unge under 18 år kunne nedbringes og således, at det kun kan ske i meget grove tilfælde.

⁸⁰ Se også betænkning nr. 1469/2006, afsnit 3.2.2, s. 33-34 hvor afgørelsen er omtalt

⁸¹ Rigsadvokatens redegørelse om anvendelse af varetægtsfængsling i isolation i 2016, bilag C, s. 17

⁸² Justitsministeriets Forskningsenhed, Statistik om isolationsfængsling, april 2007

⁸³ Rigsadvokatens redegørelse om anvendelse af varetægtsfængsling i isolation i 2016, afsnit 2.7, s. 7

2.4 Delkonklusion

For at iværksætte isolation er der særlige betingelser der skal være opfyldt i form af et kriminalitetskrav, et mistankekrav og et indikationskravet. Kriminalitetskravet angiver, at den sigtede skal have begået en lovovertrædelse, som kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder. Der skal ligeledes foreligge en begrundet mistanke om, at sigtede har begået denne lovovertrædelse, hvor mistanken derved skal have en vis styrke, som kan støttes op af tilstrækkelig bevisdata. Herudover er indikationskravet, at der skal foreligge en kvalificeret risiko for kollusion, som således er skærpet ift. almindelig varetægtsfængsling. Det ses, at anvendelsesområdet oftest er i sager, hvor der er uidentificerede gerningsmænd på fri fod, således at sigtede ikke har mulighed for at advare disse og ligeledes for, at sigtede ikke kan afstemme forklaringer med andre sigtede eller påvirke vidner. Dette sker dermed for, at sigtede ikke kan hindre efterforskningen i sagen. Anvendelsesområdet er ligeledes ofte i grove sager såsom ved manddrab, narkokriminalitet og terrorkriminalitet. Herudover skal der foretages en proportionalitetsafvejning, således at isolationens belastning ikke må stå i misforhold til sagens betydning og kriminalitetens art samt, at formålet ikke må kunne tilgodeses ved mindre indgribende foranstaltninger.

Ved isolation af unge skal der yderligere foreligge helt særlige omstændigheder, som f.eks. kan være hvor kriminalitetens art er af særlig karakter, hvilket kan være ved alvorlig bandekriminalitet eller terrorkriminalitet.

Der er dermed en række krav, som skal være opfyldt for at anvende varetægtsfængsling i isolation, men det må afhænge af den konkrete situation nøjagtig hvilke omstændigheder der kan føre til, at der sker isolationsfængsling. Dette ses ligeledes ved, at anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation beror på en afvejning mellem hensynet til individets retsbeskyttelse og hensynet til kriminalitetsbekæmpelsens effektivitet.

3. Internationale regler og anbefalinger

De gennemgåede regler om isolationsfængsling efter retsplejelovens afspejler og suppleres af de forpligtelser, som følger af internationale konventioner. EMRK har som den eneste internationale menneskerettighedskonvention direkte anvendelighed ved de danske domstole, da den er inkorporeret i dansk ret. Internationale konventioner som ikke er inkorporeret, men blot ratificeret, kan dog stadig påberåbes og anvendes af danske domstole. Disse

konventioner udgør således relevante fortolkningshensyn, som kan inddrages ved fortolkningen og anvendelsen af dansk ret.⁸⁴

Udover de danske myndigheders egen kontrol, sikres overholdelsen af de øvrige internationale konventioner af en række tilknyttede internationale komitéer og organer med henblik på, at undersøge om hvorvidt deltagerstaterne, herunder Danmark, gennemfører de forpligtelser, de har påtaget sig ved at tiltræde konventionerne. Staterne rapporterer til komitéerne, hvorefter staterne underkastes en form for regelmæssig ”eksamination”, som resulterer i rapporter om, hvad de forskellige komitéer har fundet frem til og giver en række anbefalinger til, hvordan Danmark kan styrke gennemførelsen af konventionens rettigheder.⁸⁵ Disse udtalelser og anbefalinger i rapporterne er dog ikke juridisk bindende.⁸⁶

Derudover udtaler komitéer, som har kompetence til at behandle klagesager, sig i enkeltsager, og disse udtalelser er ligeledes heller ikke juridisk bindende. Da komitéerne gennem deres praksis i disse individuelle klagesager fortolker og udfylder konventionerne, udgør komitéenes udtalelser imidlertid relevante fortolkningsbidrag for domstole.⁸⁷

3.1 EMRK

Siden inkorporeringen i 1992 har EMRK været en del af dansk ret. Konventionen indeholder en række rettigheder, som medlemsstaterne er forpligtet til at sikre over for personer, som befinder sig under deres jurisdiktion, jf. EMRK art. 1. En klage over overtrædelse af de rettigheder der følger af konventionen, kan indbringes for EMD, jf. EMRK art. 34. Før der kan indgives klage til EMD skal alle nationale retsmidler dog være er udtømt, jf. EMRK art. 35.

Artikel 3

Det bemærkes, at når der sker frihedsberøvelse, er det EMRK art. 5 om retten til personlig frihed, der vedrører selve berettigelsen heraf, hvorimod forholdene under varetægtsfængslingen, herunder isolationen, bør vurderes efter EMRK art. 3.

⁸⁴ Betænkning nr. 1546/2014, afsnit. 5, s. 40

⁸⁵ Werlauff, Europæiske menneskerettigheder: en praktisk indføring, 2010, s. 53

⁸⁶ Betænkning nr. 1546/2014, afsnit 4.1, s. 37

⁸⁷ Betænkning nr. 1546/2014, afsnit 4.4, s. 189

EMRK art. 3 har følgende ordlyd: ”Ingen må underkastes tortur og ej heller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf”. EMRK art. 3 regulerer dermed forbuddet mod tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

Bestemmelsen indeholder både en negativ forpligtelse for stater til ikke at udsætte det enkelte individ for tortur m.v. samt en positiv forpligtelse til at beskytte individet mod tortur fra andre.⁸⁸ Vurderingen af, om en given behandling er omfattet af EMRK art. 3 og om der er tale om tortur, umenneskelig eller nedværdigende behandling beror på en konkret individuel vurdering afhængig af de konkrete omstændigheder i den konkrete sag.⁸⁹

Forbuddet mod tortur m.m. er absolut. Bestemmelsen kan således ikke fraviges, og det kan derfor aldrig overvejes om tortur m.m. i en konkret situation kan retfærdiggøres som et nødvendigt og proportionalt indgreb for at tilgodese anerkendelsesværdige hensyn.⁹⁰ Forbuddet gælder derfor uanset offerets adfærd og handlinger.⁹¹ Det er ligeledes fastlagt i EMRK art. 15, stk. 2, at forbuddet mod tortur m.m. er gjort ufravigelig selv i tilfælde af krig eller anden offentlig faretilstand. Tortur m.m. kan således aldrig retfærdiggøres og såfremt individet er udsat for disse indgreb, foreligger der derfor uden videre en krænkelse af EMRK art. 3.

Der sondres mellem tre forskellige former for indgreb. Dette er *tortur, umenneskelig behandling eller straf* samt *nedværdigende behandling eller straf*. Heraf er tortur den groveste form, herefter anses umenneskelig behandling som mindre grov, og nedværdigende behandling er den mindst grove form.⁹² Definitionen af de forskellige former for behandling er ikke fastlagt i bestemmelsen, men beror derimod på EMD's praksis.

Tortur er ikke defineret i EMRK art. 3, men er derimod defineret i FN's Torturkonvention art. 1, stk. 1⁹³. Her bliver tortur karakteriseret ved, at individet bevidst bliver opført en stærk

⁸⁸ Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 317 og Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 181

⁸⁹ Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 258 og Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 183

⁹⁰ Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2016, s. 127

⁹¹ Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 257

⁹² Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 257 og Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 185

⁹³ Se ordlyden af CAT art. 1 i afsnit 3.5 om FN's Torturkonvention

fysisk eller psykisk smerte eller lidelse af en offentlig myndighed med det formål, at fremtvinge en tilståelse, få informationer eller straffe individet. Denne definition afspejler den almindelige opfattelse af torturbegrebet og det får derfor betydning for fortolkningen af torturbegrebet i EMRK art. 3. Ved vurderingen af om en behandling kan karakterises som tortur, lægger EMD vægt på den definition der fremgår af CAT art. 1.⁹⁴ EMD har ligeledes i en række sager henvist til denne definition.⁹⁵

EMD har defineret umenneskelig behandling som intens fysisk eller psykisk lidelse for individet. Det er dog ikke en nødvendig betingelse, at skaden eller lidelsen er påført bevidst.⁹⁶ Det er ligeledes heller ikke en nødvendig betingelse, at lidelsen er påført individet med et bestemt formål, f.eks. for at få oplysninger.⁹⁷ Selve truslen om tortur m.m. kan være i strid med EMRK art. 3, såfremt truslen virker tilstrækkelig reel og er umiddelbart forestående.⁹⁸

Ved bedømmelsen af, om behandlingen er nedværdigende lægger EMD vægt på, om behandlingen faktisk gav eller ville kunne give anledning til en følelse af frygt, angst eller mindreværd, som var egnet til at ydmyge eller nedbryde offeret.⁹⁹ Der er dermed fokus på om individet ydmyges og nedgøres, og ikke på om der er sket fysisk eller psykisk ledelse som ved umenneskelig behandling og tortur. Det er dog ikke en nødvendig betingelse for at statuere nedværdigende behandling, at behandlingen har haft til formål at nedgøre og ydmyge individet.¹⁰⁰ Offeret skal blot i enten egne eller andres øjne have været følt sig ydmyget i en grad, der overstiger et vist minimum af intensitet.¹⁰¹

⁹⁴ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 262

⁹⁵ Jf. bl.a. Selmouni v. Frankrig, pr. 97 og Dikme v. Turkey, pr. 94. Se Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 186

⁹⁶ Jf. bl.a. Babar Ahmad v. The United Kingdom, pr. 201. Se Rytter, Individets Grundlæggende Rettigheder, 2016, s. 132

⁹⁷ Jf. bl.a. Denizci v. Cyprus, pr. 384-386. Se Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2016, s. 133

⁹⁸ Jf. bl.a. Gäfgen v. Germany pr. 91. Se Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 257 og Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2016, s. 132

⁹⁹ Jf. bl.a. Kudla v. Poland, pr. 92 og Raninen v. Finland, pr. 55. Se Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 189 og Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 257

¹⁰⁰ Jf. bl.a. Ramirez Sanchez v. France, pr. 118. Se Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 258 og Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 132

¹⁰¹ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 257-258

Grænsen mellem de forskellige former for behandling er dog flydende og vil altid afhænge af de konkrete omstændigheder, men for at en straf eller behandling forbundet med en straf kan anses for at være *umenneskelig* eller *nedværdigende*, skal den forbundne lidelse eller ydmygelse overstige den uundgåelige lidelse eller ydmygelse, som er forbundet en given form for berettiget behandling eller staf, som f.eks. ved en lovlig frihedsberøvelse.¹⁰²

Frihedsberøvelse i et fængsel kan opleves krænkende for den indsatte, men EMRK art. 3 udelukker naturligvis ikke indespærring af mennesker. Staten skal dog imidlertid sikre, at frihedsberøvelse sker under forhold, som er forenelige med den menneskelige værdighed, og at lidelsen for den indsatte begrænses til det, som er en uundgåelig følge af indespærringen.¹⁰³

Hvis frihedsberøvelsen består i isolation under varetægtsfængsling vil dette ligeledes være krænkende for den indsatte, som kan være af psykisk belastende karakter. Det fremgår dog ikke af ordlyden af bestemmelsen, at isolationsfængsling er omfattet af EMRK art. 3. For at en isolation falder ind under anvendelsesområdet for EMRK art. 3, kræver det, at den behandling, som vedkommende har været udsat for, overstiger et vist minimum af alvor. Denne vurdering er dog relativ og vil afhænge af den konkrete sags omstændigheder.¹⁰⁴

Der vil i kap 4 blive diskuteret om, hvorvidt isolationsfængsling er i strid med EMRK art. 3, hvoraf det ligeledes ses på hvilke konkrete omstændigheder der lægges vægt på ved vurderingen.

3.2 Europarådets Torturforebyggelseskonvention

Danmark ratificerede Europarådets konvention af 26. november 1987 til forebyggelse af tortur og umenneskelig eller vanærende behandling eller straf i 1989.¹⁰⁵ Konventionen trådte i kraft samme år. Konventionen bygger på EMRK art. 3. Det er i konventionens art. 1 anført, at *”der oprettes en Europæisk Komite til forebyggelse af tortur og umenneskelig eller vanærende behandling eller straf (herefter omtalt som »Komiteen«). Gennem besøg skal Komiteen undersøge behandlingen af personer, der er berøvet deres frihed, med henblik på*

¹⁰² Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 258

¹⁰³ Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2016, s. 139

¹⁰⁴ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 258

¹⁰⁵ Bekendtgørelse nr. 57 af 16. maj 1991

at styrke, hvor det måtte være nødvendigt, beskyttelsen af sådanne personer mod tortur og umenneskelig eller vanærende behandling eller straf". Konventionen indeholder ikke materielle regler om tortur og ej heller en definition af tortur eller noget selvstændigt forbud mod tortur.

Konventionen vil derfor ikke være genstand for yderligere diskussion. Der vil dog alligevel blive inddraget udtalelser fra Europarådets Torturkomité som på baggrund af eksaminationen af Danmark har afgivet en række udtalelser, som har relevans for Danmarks brug af isolationsfængsling.

Europarådets Torturkomité (CPT)

CPT er et efterforskningsorgan, men udgør en ikke-retslig forebyggende mekanisme til at beskytte frihedsberøvede personer mod tortur og andre former for mishandling. CPT bygger på EMRK art. 3 og komplementerer hermed det retslige arbejde, som udøves af EMRK.¹⁰⁶

CPT foretager, ligesom FN-komitéerne der vil blive gennemgået senere, periodiske besøg i de enkelte deltagerstater.

CPT har kritiseret brugen af isolation. I den seneste rapport fra 2014 har CPT udtalt, at isolationsfængsling kan resultere i umenneskelig og nedværdigende behandling og dermed være i strid med EMRK art. 3. CPT har ligeledes anbefalet, at Danmark forsætter med at nedbringe anvendelsen af isolationsfængsling ved, at det alene sker i ekstraordinære situationer, hvor der er et særligt behov for det i forbindelse med efterforskningen samt at Danmark bør bestræbe sig på, at modvirke de negative virkninger isolationsfængslingen kan have for individet.¹⁰⁷

3.3 De Europæiske Fængselsregler (EFR)¹⁰⁸

De Europæiske Fængselsregler er udarbejdet af Europarådet. Disse er ikke retligt bindende for medlemsstaterne, men fungerer som en anbefaling af god praksis inden for fængselsadministrationen, herunder vedrørende isolationsfængsling. De er udarbejdet på baggrund af bl.a. EMRK og FN's Torturkonvention samt praksis fra EMD.¹⁰⁹ Heri

¹⁰⁶ http://www.coe.int/en/web/cpt/about-the-cpt_DA

¹⁰⁷ CPT/Inf (2014) 25, pr. 33

¹⁰⁸ Europarådets Ministerkomité: Ministerkomitéens rekommandation Rec(2006)2 til medlemsstaterne om De Europæiske Fængselsregler, 2006

¹⁰⁹ DIGNITY, Isolation som disciplinærstraf, 2017, s. 10

konstaterer EFR i regel 53.1, at ”særlige sikkerhedsforanstaltninger må kun anvendes under ganske særlige omstændigheder” og i regel 60.5, at ”isolation må kun ikendes som straf i ganske særlige tilfælde og kun for et bestemt tidsrum, som skal være så kort som muligt. Isolation må herefter kun anvendes i særlige tilfælde.

Herudover er ordlyden af EFR regel 43.2, at *lægen eller en sygeplejerske, der refererer til lægen, skal være særligt opmærksom på helbredet hos indsatte, som er anbragt i isolation, skal dagligt tilse sådanne indsatte og skal omgående på de indsattes eller fængselspersonalets anmodning yde dem lægehjælp og behandling*”. Det fremgår derfor, at der skal føres dagligt lægeligt tilsyn med isolationsfængslede helbredstilstand. Danmark har dog som det eneste land valgt at tage forbehold for denne regel, da der vil være alvorlige etiske betænkeligheder ved dette i forhold til lægernes rolle til at skulle vurdere de indsattes egnethed til fortsat at skulle være isoleret.¹¹⁰

De Europæiske Fængselsregler hører til såkaldt ”soft law”, ligesom komitéerne, og er derfor ikke folkeretligt bindende. Reglerne udtrykker dog et grundsyn, som det vil være en moralsk forpligtelse for medlemsstaterne at leve op til, og kan have værdi som et fortolkningsbidrag i dansk ret.¹¹¹

3.4 FN’s Torturkonventionen (CAT)

Danmark ratificerede FN’s konvention af 10. december 1984 mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf i 1987.¹¹² Konventionen trådte i kraft samme år.

Artikel 1 og artikel 2

Der gælder efter CAT art. 1 et forbud mod tortur ligesom efter EMRK art. 3. EMD anvender definition i CAT art. 1 ved vurderingen af, om der foreligger en krænkelse af EMRK art. 3.

CAT art. 1 har følgende ordlyd:

¹¹⁰ EFR regel 108, note 1 samt Engo og Scharf Smith, Fængsler og menneskerettigheder, 2012, s. 134

¹¹¹ Engo, Menneskerettigheder under afsoning af fængselsstraf, 2003, s. 8

¹¹² Bekendtgørelse nr. 88 af 23. oktober 1987

”I denne konvention betyder udtrykket »tortur« enhver handling, ved hvilken stærk smerte eller lidelse, enten fysisk eller mental, bevidst påføres en person med det formål at fremskaffe oplysninger eller en tilståelse fra denne eller en trediemand, at straffe ham for en handling, som han selv eller en trediemand har begået eller mistænkes for at have begået, eller at skræmme eller lægge tvang på ham eller en trediemand, eller af nogen grund baseret på nogen form for forskelsbehandling, når en sådan smerte eller lidelse påføres af eller på opfordring af en offentlig ansat eller en anden person, der virker i embeds medfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse. Smerte eller lidelse, der alene er en naturlig eller tilfældig følge eller del af lovlige sanktioner, er ikke omfattet”

Tortur defineres her ud fra fire kriterier:

- 1) indgrebet skal medføre stærk fysisk eller psykisk smerte eller lidelse
- 2) dette skal være bevidst
- 3) indgrebet skal være udført have et bestemt formål
- 4) indgrebet skal være udført af eller med samtykke fra en myndighedsperson eller lignende.

Der findes ikke en udtømmende liste af indgreb som må karakteriseres som tortur, men indgrebet skal være påført ud fra ovennævnte fire kriterier. Det fremgår ligeledes ikke af bestemmelsens ordlyd, at isolationsfængsling er omfattet af begrebet tortur. Isolationsfængsling kan dog være omfattet af definitionen, da følgerne af isolationen kan høre under psykisk smerte eller lidelse.¹¹³

Det fremgår af CAT art. 2, at *”enhver i denne konvention deltagende stat træffer virkningsfulde lovgivningsmæssige, administrative, juridiske eller andre foranstaltninger for at forhindre torturhandlinger på ethvert territorium under dens jurisdiktion”*. Medlemsstaterne har herved en positiv forpligtelse til at forhindre tortur ved at træffe de nødvendige foranstaltninger herimod.

Der fremgår derfor ikke et forbud mod isolationsfængsling efter disse bestemmelser, men det må være et krav i forbindelse med den positive forpligtelse i CAT art. 2, at Danmark ikke udøver handlinger som kan karakteriseres som tortur efter CAT art. 1. På baggrund af, at

¹¹³ Lovforslag nr. 98 af 12. marts 2008 til lov om ændring af straffeloven og militær straffelov, bemærkninger til lovforslaget, pkt. 3.1.2

isolationsfængslingens skadevirkninger kan være psykisk tortur, kan dette dermed være i strid med de positive forpligtelser i CAT art. 2.

Artikel 16

Det fremgår af CAT art. 16, at *”enhver deltagende stat skal på ethvert territorium under sin jurisdiktion påtage sig at forhindre andre handlinger, som indebærer grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, som ikke udgør tortur som defineret i artikel 1, når sådanne handlinger er foretaget af eller på opfordring af en offentlig ansat eller en anden person, der virker i embeds medfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse. I særdeleshed skal de forpligtelser, der er indeholdt i artiklerne 10, 11, 12 og 13 anvendes således, at henvisninger til andre former for grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf træder i stedet for henvisninger til tortur”*.

CAT art. 16 vedrører grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, som ikke udgør tortur efter CAT art. 1. Til forskel fra CAT art. 1 er det dog ikke en betingelse, at handlingen skal medføre en bestemt form for fysisk eller psykisk smerte eller ledelse og det er ligeledes ikke betingelse, at handlingen skal være udført med et bestemt formål. De materielle krav er derfor lempet set i forhold til CAT art. 1, hvilket stemmer overens med at tortur er det mest alvorlige indgreb.

Staten har ligeledes som ved CAT art. 1 en positiv forpligtelse, således at Danmark ikke selv udfører handlinger, som vil være i strid med art. 16.

Isolationsfængsling fremgår ikke direkte af ordlyden af bestemmelsen, men konventionen henviser til art. 11 hvorefter der kan opstå tilfælde hvor det vil være i strid med artiklen.

Artikel 11

CAT art. 11 har følgende ordlyd: *”enhver deltagende stat skal til stadighed og systematisk gennemgå regler vedrørende forhør, retningslinjer, metoder og praksis såvel som foranstaltninger vedrørende forvaring og behandling af personer, som er underkastet nogen form for anholdelse, tilbageholdelse eller fængsling på ethvert territorium under dens jurisdiktion med henblik på at forebygge noget tilfælde af tortur”*.

I bestemmelsen er det anført, at deltagerstaten systematisk skal gennemgå regler og foranstaltninger vedrørende behandling af personer, som er anholdt, tilbageholdt eller fængslet.

Isolationsfængsling fremgår ikke direkte af bestemmelsen. Det kan dog udledes af FN's Torturkomité, at isolationsfængsling er omfattet bestemmelsen, da komitéen henviser til art. 2, 11 og 16 når der er tale om isolationsfængsling.¹¹⁴

FN's Torturkomité

FN's Torturkomité har kritiseret anvendelsen af isolationsfængsling og har anbefalet, at isolation afskaffes, især under varetægtsfængsling, eller at der i det mindste skal være en grundig retlig regulering af området.¹¹⁵ FN's Torturkomité har udtalt, at isolationsfængsling kan resultere i psykiske helbredsproblemer.¹¹⁶ FN's Torturkomité har adskillige gange understreget, at isolationsfængsling i længere perioder kan udgøre umenneskelig behandling og i særlige tilfælde tortur.¹¹⁷ I den seneste rapport er FN's Torturkomité positive over for udviklingen i Danmark i antallet af isolationsfængslede i, der har været siden lovændringen i 2000. Komitéen er dog stadig bekymrede for anvendelsen af isolationen, herunder i særdeleshed varigheden som de anbefaler bør være max 15 dage. Herudover anbefales det, at Danmark afskaffer brugen af isolationsfængsling for så vidt angår unge under 18 år.¹¹⁸

FN's Torturkomité har udtalt, at særligt formålet, længden, forholdene under isolation og skadevirkninger skal inddrages i vurderingen af om isolation udgør tortur eller grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.¹¹⁹

3.5 FN's Børnekonvention (CRC)

Danmark ratificerede FN's konvention af 20. november 1989 om barnets rettigheder i 1991.¹²⁰ Konventionen trådte i kraft i 1990. Konventionen finder alene anvendelse over for børn og unge under 18 år, jf. CRC art. 1.

¹¹⁴ CAT/C/DNK/CO/6-7, pr. 32

¹¹⁵ CAT, A/52/44(SUPP), pr. 186

¹¹⁶ A/66/268, 2011, pr. 38 og pr. 62

¹¹⁷ DIGNITY, Isolation som disciplinærstraf, 2017, s. 11

¹¹⁸ CAT/C/DNK/CO/6-7 pr. 32 og pr. 33

¹¹⁹ jf. bl.a. CAT/C/49/D/412/2010, 2013, pr. 7.4. Se ligeledes A/66/268, 2011, pr. 71.

¹²⁰ Bekendtgørelse nr. 6 af 16. Januar 1992

Det fremgår af art. 37(a), at *”intet barn gøres til genstand for tortur eller anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Hverken dødsstraf eller fængsel på livstid uden mulighed for løsladelse skal kunne idømmes for forbrydelser begået af personer under 18 år”*. Herved ses det, at deltagerstaterne er underlagt en positiv forpligtelse til at sikre, at intet barn skal udsættes for tortur eller anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Denne forpligtelse stemmer overens med forpligtelsen i FN’s Torturkonvention.

Der ydes dog en særlig beskyttelse efter CRC, da det fremgår i art. 37(c), at *”ethvert barn, der er berøvet friheden, behandles menneskeligt og med respekt for menneskets naturlige værdighed og på en måde, der tager hensyn til deres aldersmæssige behov. Især skal ethvert barn, der er berøvet friheden, holdes adskilt fra voksne, medmindre en sådan adskillelse ikke anses at tjene barnets tarv, og skal have ret til at opretholde kontakt med sin familie gennem brevveksling og besøg, bortset fra under særlige omstændigheder”*. Herved skal der tages hensyn til barnets aldersmæssige behov ved en frihedsberøvelse og at et barn skal holdes adskilt fra voksne, medmindre dette ikke er i barnets tarv. Denne beskyttelse af barnet stemmer overens med beskyttelsen i RPL § 762, stk. 2, hvorefter der ligeledes skal tages hensyn til barnets alder ved iværksættelse af varetægtsfængsling.

FN’s Børnekomité

FN’s Børnekomité har længe kritiseret anvendelsen af isolationsfængsling over for unge. Henset til det faldende antal isolationsfængslinger af unge, anbefaler FN’s Børnekomité derfor, at isolationsfængsling helt afskaffes over for unge.¹²¹

3.6 FN’s Menneskerettighedskomité (HRC)

HRC er tilknyttet FN’s konvention om borgerlige og politiske rettigheder (ICCPR), som ligeledes angiver et forbud mod tortur i art. 7. Konventionen er ikke inddraget i afhandlingen, men der vil dog alligevel blive inddraget udtalelser fra FN’s Menneskerettighedskomité, da de på baggrund af eksaminationen af Danmark har afgivet en række udtalelser, som har relevans for Danmarks brug af isolationsfængsling.

¹²¹ CRC/C/DNK/CO/5, pr. 17

Ved komitéens seneste rapport i 2016 er det anført, at Danmark bør bringe lovgivningen og praksis for anvendelsen af isolationsfængsling i overensstemmelse med internationale standarder, som fremgår af FN's Standardminimumsregler for behandling af frihedsberøvede (The Mandela Rules) ved at afskaffe isolationsfængsling af mindreårige og reducere den samlede længde af isolationsfængslingen.¹²²

3.7 FN's Standardminimumsregler (The Mandela Rules)

FN vedtog i 1955 minimumsstandarder for behandling af frihedsberøvede (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners). Reglerne blev revideret i 2015 og blev herefter kaldt The Mandela Rules. Selvom dette regelsæt ikke er juridisk bindende, er det alligevel minimumsstandarder som har været en anerkendt international standard for hvordan personer, der er frihedsberøvede både under varetægt og afsoning, skal behandles. Disse minimumsstander er baseret på grundlæggende menneskelige behov.¹²³

Regel 44 har følgende ordlyd: *"For the purpose of these rules, solitary confinement shall refer to the confinement of prisoners for 22 hours or more a day without meaningful human contact. Prolonged solitary confinement shall refer to solitary confinement for a time period in excess of 15 consecutive days"*¹²⁴. Heri er isolation defineret som indespærring af fanger alene i en celle i 22 timer eller mere om dagen uden meningsfuld kontakt og langvarig isolation defineres som isolation i en periode på over 15 sammenhængende dage.

Regel 45 har følgende ordlyd:

- 1. Solitary confinement shall be used only in exceptional cases as a last resort, for as short a time as possible and subject to independent review, and only pursuant to the authorization by a competent authority. It shall not be imposed by virtue of a prisoner's sentence.*
- 2. The imposition of solitary confinement should be prohibited in the case of prisoners with mental or physical disabilities when their conditions would be exacerbated by such measures. The prohibition of the use of solitary confinement and similar measures in cases involving women and children, as referred to in other United Nations standards and norms in crime*

¹²² CCPR/C/DNK/CO/6, pr. 24

¹²³ DIGNITY, Isolation som disciplinærstraf, 2017, s. 12

¹²⁴ "Mandela Rules": A/RES/70/175, rule 44

*prevention and criminal justice, continues to apply.*¹²⁵

Der ses herved ligeledes et forbud mod ubestemt og langvarig isolation eller brug af en mørk eller konstant oplyst celle samt anvendelse af isolation over for børn.

Disse standarder er soft-law og derfor ikke retligt bindende, men må dog stadig, lige som anbefalinger fra komitéerne og De Europæiske Fængselsregler, anses som et autoritativ fortolkningsbidrag.

3.8 Universelle periodiske bedømmelse (UPR)

UPR (på engelsk: Universal Periodic Review) er en overvågningsmekanisme under FN's Menneskerettighedsråd, hvor hver medlemsstat rapporterer og efterfølgende eksamineres af alle øvrige medlemsstater, som kan give anbefalinger til hvilke tiltag medlemsstaten kan foretage, hvorefter medlemsstaten tager stilling til om de vil acceptere eller afvise anbefalingerne.¹²⁶ Danmark blev senest eksamineret af UPR i 2016.¹²⁷

Mexico og Honduras anbefalede, at Danmark skal gennemgå reglerne vedrørende isolationsfængsling og sørge for, at ingen under 18 år er placeret i fængsler med voksne.¹²⁸ Namibia og Thailand anbefalede, at Danmark begrænser brugen af isolationsfængsling af unge eller helt afskaffer brugen af isolationsfængsling over for unge.¹²⁹ Polen og Slovenien anbefalede, at Danmark forbyder brugen af isolationsfængsling af mindreårige.¹³⁰

Anbefalingerne går hermed på, at vedtage lovgivning, der begrænser og sikrer mindreårige mod isolationsfængsling samt at unge skal være adskilt fra voksne i fængslet. Herudover går anbefalingerne ligeledes på, at forbyde isolationsfængsling af mindreårige.

Danmark afviste anbefalingerne om at forbyde isolationsfængsling af unge. Danmark accepterede dog delvist anbefalingerne der gik på, at begrænse brugen af over for mindreårige og sørge for at unge er adskilt fra voksne. Isolutionsfængsling af unge kræver allerede, at der skal foreligge helt særlige omstændigheder, jf. RPL § 770 b, stk. 2. Unge er

¹²⁵ ”Mandela Rules”: A/RES/70/175, rule 45

¹²⁶ <http://um.dk/da/udenrigspolitik/folkeretten/menneskerettigheder/danmark-til-eksamen-i-menneskerettigheder/den-universelle-periodiske-bedoemmelse-upr/>

¹²⁷ A/HRC/32/10

¹²⁸ A/HRC/32/10, pr. 120.129 og pr. 120.132

¹²⁹ A/HRC/32/10, pr. 120.133 og pr. 120.136

¹³⁰ A/HRC/32/10, pr. 120.134 og pr. 120.135

ligeledes kun placeret sammen med voksne, når det vurderes at være til gavn for vedkommende.¹³¹

3.9 Delkonklusion

Anvendelsen af isolation under varetægtsfængsling er blevet kritiseret flere internationale komitéer og organer. Kritikken, der er rettet mod Danmark, er oftest begrundet i de negative psykiske helbredsmæssige konsekvenser det kan have. Kritikken beskriver ikke hvilke yderligere kriterier Danmark bør inddrage i vurderingen af, om isolation skal iværksættes, men beskriver blot at isolationsfængsling kan være i strid med Danmarks internationale forpligtelser. De internationale komitéer har ligeledes anbefalet, at Danmark fortsat skal nedbringe anvendelsen af isolationsfængsling til tilfælde, hvor der foreligger særlige omstændigheder, og at isolationsfængsling af unge under 18 år helt bør undlades.

Herudover fremgår det af internationale regelsæt som FN's Standardminimumsregler og De Europæiske Fængselsregler hvorledes forholdene for isolerede bør være.

Det ses dog, at der ikke findes bindende internationale regler, som forbyder anvendelsen af isolation under varetægtsfængsling. Der gælder imidlertid et forbud mod tortur m.m. Det må lægges til grund, at isolationsfængsling kan være omfattet af dette forbud, da isolation, på grund af de konkrete omstændigheder, kan anvendes på en sådan måde, at der er tale om tortur m.m., hvorved anvendelsen vil indebære en overtrædelse af bl.a. EMRK art. 3.

Danmark har en forpligtelse til at overholde de gennemgåede konventioner i kap. 3, da de er folkeretlig juridisk bindende. Både de internationale regelsæt samt udtalelser og anbefalinger fra komitéer er derimod af vejledende karakter og derfor ikke retlig bindende, men må anses som et autoritativt fortolkningsbidrag til domstolene.

¹³¹ The Kingdom of Denmark's response to the recommendations set out by the UN Human Rights Council in the Universal Periodic Review on 21 January 2016, fundet her: <http://um.dk/da/nyheder-fra-udenrigsministeriet/newsdisplaypage/?newsid=85ec5323-68ef-477f-aad1-0bdfcfd530a1>

4. Forenelighed med internationale forpligtelser

I følgende afsnit vil det blive vurderet om, hvorvidt anvendelsen af isolation er forenelig med de internationale forpligtelser, som følger af kap. 3.

FN's Torturkomité har udtalt, at særligt formålet, længden, forholdene under isolation og skadevirkninger skal inddrages i vurderingen af om hvorvidt isolation udgør tortur m.m.¹³² Komitéen har yderligere udtalt, at isolationsfængsling kun kan anvendes i ekstraordinære tilfælde.¹³³ Da disse kriterier stemmer overens med hvad der kan udledes af praksis fra EMD, vil der blive afgrænset fra, at inddrage afgørelser fra FN's Torturkomité. Der vil dermed alene kun blive inddraget praksis fra EMD.

Vurderingen vil være med henblik på isolation under varetægtsfængsling, men der vil stadig blive inddraget afgørelser fra EMD som vedrører isolation under afsoning, da EMD generelt ikke synes at skelne mellem om isolationen finder sted under varetægt eller efter dom.¹³⁴

4.1 Højesterets stillingtagen

U 1999.1415H

I den allerede nævnte sag U 1999.1415 H¹³⁵ tog Højesteret stilling til om, hvorvidt isolationsfængslingen var berettiget i den konkrete sag. Højesteret tog dog ligeledes stilling til, om isolationsfængsling af unge generelt er i strid med Danmarks internationale forpligtelser.

Højesteret anfører, at hverken RPL § 770 b, FN's Børnekonvention art. 37 (c) eller EMRK art. 3 udelukker, at der kan ske varetægtsfængsling i isolation af unge under 18 år. De anfører ligeledes, at det forhold at isolationsfængslingen fandt sted i et fængsel, hvor der tillige var anbragt voksne indsatte, ikke i sig selv kan være i strid med Danmarks forpligtelser i henhold til FN's Børnekonvention art. 37(c). Der er ikke et direkte forbud mod isolation, men Højesteret angiver, at der kan være visse situationer, hvor isolationsfængsling kan være i strid med Danmarks internationale forpligtelser. De anfører dog ikke i hvilke situationer.

¹³² jf. bl.a. CAT/C/49/D/412/2010, 6 February 2013, pr. 7.4 og A/66/268, 5 August 2011, pr. 71. Se DIGNITY, Isolation som disciplinærstraf, 2017, s. 11

¹³³ A/66/268, 5 August 2011, pr. 75

¹³⁴ Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 216

¹³⁵ Se afsnit 2.4.1, s. 25-26

U 2000.2385 H

I sagen blev en kendt konkurrencesvømmer, Peter Rohde, sigtet for, ved i forening med to andre at have indsmuglet knap 6 kg. kokain i en palle med papajafrugter fra Brasilien. Dette blev han senere frifundet for, men blev dømt for skattesvig. Under sagen havde Rohde været varetægtsfængslet i isolation i ca. 11 måneder på baggrund af påvirkningsrisikoen. Dommen omhandler hvorvidt Peter Rohde skulle tildeles erstatning, da han udviklede en alvorlig psykisk lidelse under en isolationsfængslingen.

Det fremgår af sagen, at der ikke er tvivl om at isolation kan medføre skade på ens psykiske helbred, og der henvises til, at fængselspersonalet har pligt til at være opmærksom på eventuelle faresignaler, hvorefter det kan være nødvendigt at foretage psykiatriske tilsyn. Dette kan bl.a. ses i de gennemgåede regler om særlige tilbud til isolationsfængslede efter varetægtsbekendtgørelsen. Landsretten henviser ligeledes til RPL § 770 b, stk. 1, nr. 2 om det særlige proportionalitetskrav ved isolationsfængsling, og anfører at lovgiver har indset, at isolationsfængsling i værste fald kan medføre en utilsigtet skadevirkning på grund af sigtede psykiske svagelighed. Højesteret lagde i sagen til grund, at varetægtsfængslingen var hovedårsagen til Rohdes psykiske lidelse.

Herudover blev det vurderet om der var sket en overtrædelse af EMRK art. 3. Ved denne vurdering, henviste Landsretten til den foreliggende praksis fra den tidligere Europæiske Menneskerettighedskommission (EMK), og anførte, at afgørelsen af, om der er sket overtrædelse af EMRK art. 3, må bero på en konkret vurdering af de foreliggende omstændigheder, især hvor streng isolationen har været, tidsrummet, formålet med isolationen og indvirkningen på den fængslede helbred. Landsretten har herudover lagt vægt på de vurderinger som FN's Menneskerettighedskomité, FN's Torturkomité, og Europarådets Torturkomité, har foretaget af vilkårene for isolationsfængslede i Danmark samt de nationale overvejelser, senest ved betænkning nr. 1358/1998.

Landsretten fandt ikke, at isolationsfængslingen, hverken efter sin tidsmæssige udstrækning eller andre omstændigheder sammenholdt med den påsigtede kriminalitets beskaffenhed indebar en krænkelse af EMRK art. 3. Afgørelsen er stadfæstet af Højesteret med de samme anførte grunde, samt at der er ikke er grundlag for at antage, at Rohde under isolationen ikke er blevet behandlet på en forsvarlig måde. Afgørelsen blev dog påklaget til EMD (*Rohde v.*

Denmark).¹³⁶

4.2 EMD's stillingtagen

EMD har udtalt, at isolationsfængsling i sig selv ikke er en krænkelse af EMRK art. 3.¹³⁷ EMD har dog udtalt, at fuldstændig isolation af sanserne kombineret med totalt social isolation kan ødelægge et menneske og udgøre en form for umenneskelig behandling, der aldrig kan retfærdiggøres af sikkerhedshensyn eller andre hensyn.¹³⁸ EMD har understreget, at det navnlig er i disse tilfælde, at frihedsberøvelse i isolation kan udgøre en umenneskelig behandling i strid med EMRK art. 3. Domstolen har dog fastlagt, at en delvis/relativ isolering ikke i sig selv vil være i strid med EMRK art. 3.¹³⁹

Vurderingen af, om isolation er i strid med EMRK art. 3, beror på de konkrete omstændigheder. EMD har ved vurderingen især lagt vægt på fire kriterier som hver især vil blive gennemgået nedenfor. Disse er:

- 1) formålet med isolationen
- 2) isolationens varighed
- 3) isolationens strenghed/forholdene under isolationen og
- 4) konsekvenserne/skadevirkningerne for den isolerede¹⁴⁰

4.2.1 Formålet med isoleringen

EMD har fastslået, at isolation kan ske af sikkerhedsmæssige, disciplinære og beskyttelsesmæssige årsager. Herudover har EMD fastslået, at isolation kan ske under varetægtsarrest, f.eks. for at undgå, at den indsatte påvirker vidner eller ødelægger bevismateriale, herunder gennem andre indsatte.¹⁴¹ EMD har dog udtalt i *Khider v. France*, at

¹³⁶ Rohde v. Denmark vil blive behandlet i kap 4, afsnit 4.2

¹³⁷ Se bl.a. Rohde v. Denmark pr. 93

¹³⁸ Se bl.a. Van der Ven v. The Netherlands pr. 51.

¹³⁹ jf. Ramirez Sanchez pr. 135. Se Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 302 og Lorenzen m.fl., og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 210

¹⁴⁰ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 302. Se bl.a. Rohde v. Denmark pr. 93 og klagesag EMK nr. 10263/83 ved den nu nedlagte EMK, Rasch v. Danmark - refereret i betænkning nr. 1358/1998 bilag 8 samt klagesag EMK nr. 8395/78 X mod Danmark refereret i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 211 samt Rehof og Trier, Menneskeret, 1990, s. 347

¹⁴¹ Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 211

den blotte henvisning til organiseret kriminalitet, klassificering af en fange som en farlig fange, eller en uunderbygget risiko for flugtforsøg ikke i sig selv kan berettige isolationsfængsling.¹⁴² I *Khider v. France* havde klager været varetægtsfængslet i isolation i mere end 5 år, hvilket var begrundet i flugtrisiko efter et flugtforsøg. Efter 3 år var hensynet til, at klager ville flygte dog ikke længere gældende, og klagers isolation blev forlænget gentagne gange i strid med lægers vurdering og anbefaling. Forlængelsen skete med en mangelfuld begrundelse, alt hvorved der blev statueret krænkelse af EMRK art. 3¹⁴³. Det skal dog bemærkes, at der ligeledes blev lagt vægt på afsoningsforholdene, gentagne flytninger til andre fængsler, varigheden af isolationen samt regelmæssig kropsvisiteringer.¹⁴⁴

I sagen *Öcalan v. Turkey* var klager PKK-leder. EMD lagde til grund, at han var en af Tyrkiets farligste terrorister og at hans supportere ville hjælpe ham med at flygte fra fængslet. EMD fastlog herefter, at under disse omstændigheder var det forståeligt, at de tyrkiske myndigheder havde fundet det nødvendigt, at træffe ekstraordinære sikkerhedsforanstaltninger og dermed sat ham i isolation.¹⁴⁵ Det samme var tilfældet i *Messina v. Italy (no 2)*, hvor klager var dømt for mafiaforbrydelser. EMD fandt, at det var berettiget at holde klager isolationsfængslet af eksterne sikkerhedsmæssige grunde, for at undgå, at klager fik reetableret kontakt med mafiaen uden for fængslet.¹⁴⁶ I *Ramirez Sanchez v. France* var klager ligeledes isoleret af sikkerhedsmæssige grunde, da klager kaldet ”Sjakalen” var en terrorist dømt for flere terrorhandlinger og af EMD anset for en af de farligste terrorister i verden. EMD fandt ligeledes, at det var begrundet at holde klager isoleret.¹⁴⁷

Modsat i sagen *Mathew v. Netherlands* fandt EMD, at EMRK art. 3 var overtrådt, da EMD lagde vægt på, at klager blev isolationsfængslet af interne disciplinære grunde for at

¹⁴² Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 211

¹⁴³ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 305

¹⁴⁴ *Khider v. France*, pr. 133

¹⁴⁵ *Öcalan v. Turkey*, pr. 192. Se også Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 305

¹⁴⁶ Gengivet i Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 211

¹⁴⁷ *Ramirez Sanchez v. France* pr. 125. Se også Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 212

opretholde orden i fængslet. EMD synes i højere grad at acceptere isolationsfængsling, når det er pga. eksterne sikkerhedshensyn frem for interne, fx disciplinære forhold i fængslet.¹⁴⁸

EMD har fastslået, at isolation kun bør ske i ekstraordinære tilfælde og hvis det er absolut nødvendigt, hvilket de gør med en henvisning til EFR regel 53.1.¹⁴⁹ Herudover har EMD fastslået, at afgørelser om isolation skal begrundes, således at det sikres, at myndighederne ved vurderingen af, om der skal iværksættes isolationsfængsling har taget den isoleredes forhold, opførsel og selve situationen i betragtning. Herudover ses det, at jo længere tids isolering, jo mere detaljeret og tungvejende begrundelser må der foreligge i sagen.¹⁵⁰

I *Rohde v. Denmark* fandt et mindretal ikke, at det var absolut nødvendigt at udsætte klager for en så ekstraordinær foranstaltning som varetægtsfængsling i isolation i så lang tid. De henviser til RPL §§ 770 og 700 b, hvoraf de fremhæver proportionalitetsgrundsætningen og, at der skal tages hensyn til klagers mentale tilstand. De henviser endvidere til, at både Byretten og Landsretten kun havde givet forholdsvis generelle begrundelser for, hvorfor det var absolut nødvendigt at klager skulle i isolation i så lang tid. Flertallet på 4 dommere tager dog ikke stilling til begrundelsen for at holde klager isoleret.¹⁵¹ Det er derfor ikke i alle sager, der ses på begrundelsen for isolation ved vurderingen.

I *X v. Turkey* blev klager varetægtsfængslet i isolation i 8 måneder og 18 dage for at beskytte ham mod andre indsatte. Klager var homoseksuel og blev generet af de andre indsatte. EMD fastlag dog, at selvom dette gjorde det nødvendigt at træffe visse sikkerhedsforanstaltninger for at beskytte klager, er det dog ikke en tilstrækkelig begrundelse for, at isolerede klager fuldstændig fra de andre indsatte. EMD bemærker ligeledes, at de nationale myndigheder ikke var i stand til at begrunde, hvorfor klager ikke fik mulighed for at udføre regelmæssig udendørs aktiviteter, som han gerne ville.¹⁵² I sagen blev forholdene under isolationen ligeledes afgørende, da klager var anbragt i en celle på 7 m², men dog kun muligt at bruge halvdelen, som var beregnet til disciplinær celle, med en seng og toilet, dog uden nogen

¹⁴⁸ Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 211

¹⁴⁹ Ramirez Sanchez v. France pr. 139. Se også Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 212

¹⁵⁰ Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2016, s. 140

¹⁵¹ Rohde v. Denmark, s. 36-38 (Joint dissenting opinions of Judges Rozakis, Loucaides and Tulkens). Se nærmere om Rohde v. Denmark i afsnit 4.2.2, 4.2.3 og 4.2.4

¹⁵² X v. Turkey, pr. 42

håndvask. Klager var, som sagt, afskåret fra kontakt til de andre indsatte og udendørs aktiviteter samt ligeledes til nogen sociale aktiviteter.¹⁵³ Begrundelsen om, at beskytte klager mod overgreb fra andre indsatte kunne dermed ikke retfærdiggøre, at klager skulle være isoleret i så lang tid under disse forhold. Isolationsfængslingen var dermed en krænkelse af EMRK art. 3. Det skal dog bemærkes, at beslutningen om isolation skete efter en administrativ forskrift for et beskyttelsesmæssigt hensyn til klager.

4.2.2 Isolationens varighed

Isolation bør bringes til ophør, så snart de hensyn, der begrundet isolationen, ikke længere foreligger.¹⁵⁴

EMD har ikke angivet en minimumsgrænse for, hvornår isolationens varighed er en overtrædelse af EMRK art 3.¹⁵⁵ Domstolen understreger dog, at isolationsfængsling, hvor det er en relativ isolation og ikke fuldstændig isolation, ikke kan pålægges på ubestemt tid.¹⁵⁶

EMD har i *Ramirez Sanchez v. France* udtryk bekymring for, at klager var isolationsfængslet i 8 år og 2 måneder.¹⁵⁷ Dette var dog ikke en krænkelse af EMRK art. 3 grundet de konkrete omstændigheder.¹⁵⁸ Ligeledes i *Öcalan v. Turkey* fandt EMD ikke, at mere end 6 års isolationsfængsling udgjorde en krænkelse af EMRK art. 3. Det kan dog ikke udelukkes, at klagers særlige status og tilknytning til fx mafiaen eller terrorgrupper har haft en indflydelse.¹⁵⁹

I *Rohde v. Denmark* var knap 11 måneders isolation under varetægtsfængsling ikke en krænkelse af EMRK art. 3. EMD henviser til CPT udtalelser og fremhæver, at varigheden af isolationen kan give en grund til bekymring på grund af risikoen for følgevirkningerne for det mentale helbred.¹⁶⁰ Ved vurderingen af, om isolationen var en overtrædelse af EMRK art. 3,

¹⁵³ X v. Turkey, pr. 36. Se også Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 305

¹⁵⁴ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 302

¹⁵⁵ Babar Ahmad v. The Unithed Kingdom, pr. 210

¹⁵⁶ jf. bl.a. Ramirez Sanchez v. France pr. 145

¹⁵⁷ Ramirez Sanchez v. France pr. 136

¹⁵⁸ Se afsnit 4.2.3 for denne vurdering

¹⁵⁹ Engo og Scharf Smith, Fængsler og menneskerettigheder, 2012, s. 132

¹⁶⁰ Rohde v. Denmark, pr. 97

tog EMD derfor i højere grad stilling til både konsekvenserne for den isolerede, men også forholdene under isolationen.¹⁶¹

EMD har derved, selv ved meget lange isolationsfængslinger, ikke fundet en krænkelse af EMRK art. 3 for alene den tidsmæssige udstrækning. EMD har dog i flere sager udtalt, bl.a. med henvisning til anbefalinger fra Europarådet og fra CPT, at det er ønskeligt, at isolationsfængsling begrænses så meget som muligt.¹⁶²

4.2.3 Isolationens strenged/forholdene under isolationen

EMD lægger ved vurderingen af, om der er sket en krænkelse af EMRK art. 3, i særlig grad vægt på, hvor streng og intensiv isolation der er tale om. Hvis isolationen er så intensiv, at den må betegnes som total vil den altid være i strid med EMRK art. 3.¹⁶³ Som tidligere nævnt, har EMD fastslået, at en fuldstændig isolation af sanserne kombineret med total social isolation vil være i strid med EMRK art. 3.

I *Öcalan v. Turkey* var klager varetægtsfængslet i en institution på en ø, hvor han var den eneste indsatte. Her gav de fysiske forhold ikke anledning til kritik. Han celle var tilpas stor og indrettet med seng, bord, stol og reoler. Der var ligeledes aircondition, vask, toilet og et vindue. Han havde ligeledes kontakt med fængselspersonalet, ligesom han havde kontakt til familie og sin advokat en gang om ugen. Derudover blev han tilset af en læge dagligt. Han havde ligeledes adgang til bøger, aviser og radio. Han havde dog ikke adgang til fjernsyn eller telefon, men kunne komme i kontakt med omverdenen via brev.¹⁶⁴ EMD anerkender CPT's anbefaling om, at klager skulle have adgang til telefon og fjernsyn, da skadevirkningerne ved isolation kan dæmpes herved, men at i det konkrete tilfælde var det velbegrunderet at han ikke havde adgang hertil, da de vurderede, at klager ville reetablere kontakten med medlemmerne af PKK, hvor han var leder. Disse forhold fandtes ikke at udgøre umenneskelig eller nedværdigende behandling i strid med EMRK art. 3.¹⁶⁵

¹⁶¹ Se afsnit 4.2.3 og afsnit 4.2.4 for EMD's vurdering af dette

¹⁶² Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 213

¹⁶³ Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 213

¹⁶⁴ *Öcalan v. Turkey*, pr. 194-195. Se også Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 303 + Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 213

¹⁶⁵ *Öcalan v. Turkey*, pr. 196.

I *Ramirez Sanchez v. France* var klager, lige som i *Öcalan v. Turkey*, anbragt i en celle der var tilpas stor, og indeholdt seng, bord, toilet og vindue. Forholdene i *Öcalan v. Turkey* var dog strengere, da klager i *Ramirez Sanchez v. France*, udover adgang til bøger og aviser, ligeledes havde adgang til fjernsyn. Herudover havde han to timers gåture om dagen, en times daglig træning, kontakt til fængselspersonale, to ugentlige lægebesøg, et månedligt besøg af en præst samt hyppige besøg af sin advokat.¹⁶⁶ EMD konkluderede, at der ikke var tale om fuldstændig isolation af sanserne eller total social isolation, men en relativ isolation.¹⁶⁷ Forholdene fandtes ikke at udgøre en krænkelse af EMRK art. 3.¹⁶⁸

Det må dog formodentlig tages i betragtning, at de konkrete omstændigheder i *Ramirez Sanchez v. France* og *Öcalan v. Turkey* var ganske ekstraordinære, da begge sager vedrørte stærkt eftersøgte og farlige personer, som begge var terrorister.¹⁶⁹

Sagen *Rohde v. Denmark* var af mere ordinær karakter. Her fandtes dog ligeledes heller ikke en krænkelse af EMRK art. 3. EMD lagt vægt på, at klager havde en celle på omkring 8 m² med fjernsyn og adgang til aviser. Herudover havde gang regelmæssig kontakt til fængselspersonalet og modtog undervisning i engelsk og fransk. Han fik ligeledes besøg af familie og venner, og var i kontakt med en præst, advokat, lærer, socialrådgiver, fysioterapeut, sygeplejeske, og læge. Klager udviklede dog en psykisk sygdom og det centrale ved vurderingen blev især konsekvenserne for den isolerede.¹⁷⁰

I sagen *Csüllüg v. Hungary* sad klager i isolation i over to år. EMD sammenlignede forholdene med *Rohde v. Denmark*. Han havde adgang til bøger og fjernsyn, men EMD fandt, at der var skærpede forhold i den konkrete sag, da den indsatte havde mindre kontakt med andre end i *Rohde v. Denmark*, at han blev lagt i håndjern hver gang han forlod cellen uden at det var begrundet i sikkerhedshensyn, at han ingen adgang havde til kulturelle tilbud, at der var dårlig ventileret, samt at klager dagligt blev underkastet en fuldstændig

¹⁶⁶ Ramirez Sanchez v. France, pr. 128 og 131

¹⁶⁷ Ramirez Sanchez v. France, pr. 135

¹⁶⁸ Ramirez Sanchez v. France, pr. 150. Se også Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 304 + Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 213

¹⁶⁹ Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 214

¹⁷⁰ Rohde v. Denmark, pr. 97. Se også Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 305

legemsundersøgelse.¹⁷¹ EMD fremhæver ligeledes, at der ikke var angivet en begrundelse hverken for iværksættelse af isolation eller forlængelse.¹⁷² Samlet set blev isolationsfængslingen anset som en krænkelse af EMRK art. 3.¹⁷³

En anden sag hvor EMD fandt, at forholdene ved isolationen var så strenge, at det sammenholdt en tvivlsom begrundelse og helbredsforhold, førte til en krænkelse af EMRK art. 3, er *Ilascu v. Russia*. Klager var blevet dømt til døden og sad 8 år på en dødsgang i streng isolation. Han havde ingen kontakt til hverken omverdenen, sin familie eller sin advokat. Herudover var hans celle uopvarmet, selv under strenge vinterperioder, og der var ingen naturlig lys eller ventilation ligesom der ofte kunne gå flere måneder imellem, at klager fik lov til at tage et bad. Hans helbredstilstand blev ligeledes forværret grundet forholdene og han modtog ikke korrekt lægebehandling.¹⁷⁴

Der findes ligeledes en række sager vedrørende isolation af varetægtsfængslede fra den tidligere Europæiske Menneskerettighedskommission (EMK). I ingen af disse sager har EMK fundet, at EMRK art. 3 var overtrådt og ingen af sagerne har været forelagt for EMD til afgørelse.¹⁷⁵ I *EMK Rasch v. Denmark* fandtes det ikke at udgøre en krænkelse, at klager var varetægtsfængslet i isolation i 17 måneder. Det vedrørte en tiltale for manddrab, og fængslingen skete på grund af flugt og kollusionsfare. EMK undersøgte ligeledes her fængselsforholdene og lagde vægt på de faktiske forhold om, at klager havde adgang til radio, tv, motionsadgang, kontakt til fængselspersonalet og personer uden for fængslet, dog en begrænset adgang til besøg. EMK lagde ligeledes vægt på kriminalitetens art, og fremhævede, at der måtte findes en rimelig balance mellem behovet for efterforskning og de virkninger som isolationen har på tiltalte. EMK udtalte, at klager havde været isoleret i uønskeligt lang tid, men under hensyntagen til de forhold hvorunder klager var isoleret, udgjorde det ikke en krænkelse af EMRK art. 3.¹⁷⁶

¹⁷¹ Csüllüg v. Hungary pr. 32-34. Se også Engbo og Scharf Smith, *Fængsler og menneskerettigheder*, 2012, s. 132

¹⁷² Csüllüg v. Hungary pr. 37

¹⁷³ Csüllüg v. Hungary pr. 38

¹⁷⁴ *Ilascu v. Russia* pr. 438. Se også Lorenzen m.fl., *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer* (art. 1-9), 2011, s. 214

¹⁷⁵ Betænkning nr. 1358/1998, bilag 8. Se fx klagesag EMK nr. 8395/78 X mod Danmark refereret i Lorenzen m.fl., *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer* (art. 1-9), 2011, s. 211 og Rehof og Trier, *Menneskeret*, 1990, s. 347

¹⁷⁶ klagesag EMK nr. 10263/83 *Rasch v. Danmark* - refereret i betænkning nr. 1358/1998, bilag 8 samt Kjølbro, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere*, 2017, s. 303

4.2.4 Konsekvenserne for den isolerede

Udover at lægge vægt på formålet, varigheden og forholdene under isolationen lægger EMD ligeledes vægt på de følgevirkninger isolationen kan have på den isoleredes helbred.

EMD anerkender CPT's bekymring om de mulige langsigtede følgevirkninger af isolationsfængsling. Domstolen fastlægger endvidere, at der bør ske en regelmæssig overvågning af de isoleredes fysiske og mentale tilstand.¹⁷⁷ I *Ramirez Sanchez v. France* er der ligeledes indsat EFR regel 43.2 som angiver, at der skal føres dagligt lægeligt tilsyn med isoleredes helbredstilstand.¹⁷⁸ Kravene er således skærpet når det gælder isolation. I *Ilascu v. Russia* var der en krænkelse af EMRK art. 3, og EMD hæftede sig ved, isolationen havde haft en skadelig indvirkning på klagers helbred, som var blevet forringet gennem årene i isolation samt at klager ikke modtog ordentlig pleje, da han var blevet frataget et regelmæssigt besøg af læge og behandling.¹⁷⁹ Der er herved et krav, at helbredet bliver overvåget.¹⁸⁰ Danmark har dog, som sagt, imidlertid som det eneste land taget forbehold for regel.

EMD fastlog dog i *Ramirez Sanchez v. France*, at isolationen ikke havde påvirket klager hverken fysisk eller psykisk.¹⁸¹ Der var imidlertid i *Ramirez Sanchez v. France*, ligesom i *Öcalan v. Turkey*, som tidligere omtalt, tale om meget fysisk og mentalt robuste personer. Vurderingen kan derfor være en anden, hvis den isolerede er mere sårbar.¹⁸²

EMD har udtalt, at hvad angår psykisk syge personer, skal der ved vurderingen af, om den konkrete behandling er en krænkelse af EMRK art 3, tages særlige hensyn til deres sårbarhed samt i nogle tilfælde deres manglende evne til at fremsætte en klage om isolationens påvirkning af dem.¹⁸³ I *Rohde v. Denmark* havde klager udviklet en psykisk sygdom efter at have været i isolation under varetægtsfængsling. Som anført ved gennemgangen af afgørelsen U 200.2385 H, slog Højesteret fast, at isolationsfængslingen var den væsentlige årsag til klagers psykiske lidelser, hvilket ikke blev bestridt af EMD.¹⁸⁴ EMD tog udover varigheden og forholdene under isolationen, ligeledes stilling til, om klagers mentale tilstand var blevet

¹⁷⁷ Se bl.a. *Ramirez Sanchez v. France* pr. 150 og pr. 139

¹⁷⁸ *Ramirez Sanchez v. France* pr. 85

¹⁷⁹ *Ilascu v. Russia* pr. 438

¹⁸⁰ Se også Engo og Scharf Smith, *Fængsler og menneskerettigheder*, 2012, s. 133

¹⁸¹ *Ramirez Sanchez v. France* pr. 150 pr. 141

¹⁸² Rytter, *Individets grundlæggende rettigheder*, 2016, s. 141

¹⁸³ *Rohde v. Denmark*, pr. 99

¹⁸⁴ Se også Engo og Peter Scharf Smith, *Fængsler og menneskerettigheder*, 2012, s. 131

effektivt overvåget, mens han var isolationsfængslet. Klager var blevet tilset 27 gange af en læge, 43 gange af en sygeplejerske, 32 gange af en psykoterapeut, og et par gange af en tandlæge. Ingen havde bemærket tegn på mentale forstyrrelser.¹⁸⁵

Det er dog bemærkelsesværdigt ved *Rohde v. Denmark*, at der var dissens. Et flertal på fire dommere fandt, at klager var blevet tilset regelmæssigt og tilstrækkeligt af sundhedsfagligt personale. De anfører, at der ikke kan stilles et krav om, at isolerede regelmæssigt skal tilses af en psykolog eller psykiater.¹⁸⁶ Klagers mor, kusine, fængselspræst og fængselslærer gav ved erstatningssagen ved de danske domstole, U 2000.2285 H, udtryk for, at de havde været bekymret for klager under isolationen. Flertallet på fire dommere lagde vægt på, at ingen af disse vidner havde givet udtryk for, at klager havde udviklet en psykisk sygdom lige som de heller ikke havde rapporteret deres bekymringer til sygeplejesker, læger, fængselspersonalet eller andre relevante myndigheder.¹⁸⁷ EMD anfører hermed, at en del af ansvaret i forhold til at overvåge og vurdere klagers mentale sundhed lå hos klagers familie.

Mindretallet på tre dommere i *Rohde v. Denmark* anslår, at en regelmæssig psykologisk eller psykiatrisk vurdering af længevarende isolationsfængslede ikke skal være afhængig af en undersøgelsesansøgning, men at dette skal ske på myndighedernes eget initiativ. Mindretallet lægger her vægt på, at klager på et tidligt stadie udviste tegn på mental sårbarhed, da han udviste tegn på klaustrofobi og anførte at han ville begå selvmord. De anfører hermed, at fængselspersonalet efter egen drift skulle have sørget for, at klager fik en regelmæssig psykologisk eller psykiatrisk undersøgelse. Dette skete kun én gang og dette var inden for den første måned.¹⁸⁸

4.2.5 Krænkelser af EMRK art. 3

Det kan anføres, at EMD's praksis er restriktiv, for så vidt angår isolationsfængsling¹⁸⁹. Der skal meget til, for at isolation under varetægtsfængsling anses for at være en krænkelse af EMRK art. 3. En fuldstændig isolation af sanserne kombineret med total social isolation vil

¹⁸⁵ Rohde v. Denmark, pr. 101

¹⁸⁶ Rohde v. Denmark, pr. 108

¹⁸⁷ Rohde v. Denmark, pr. 108

¹⁸⁸ Rohde v. Denmark, s. 36-38 (Joint dissenting opinions of Judges Rozakis, Loucaides and Tulkens) Se også Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 215-216

¹⁸⁹ Se også Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 218

altid være en krænkelse af EMRK art. 3. Ved en langvarig delvis isolation vil det afhænge af de konkrete omstændigheder. At isolationen i sig selv er langvarig vil dog ikke medføre en krænkelse af EMRK art. 3. Det ses, at EMD især lægger vægt på formålet med isolationen, isolationens varighed, forholdene under isolationen og eventuelle skadevirkninger isolationen kan have for den indsatte. Hvis den indsatte har adgang til omverdenen f.eks. via besøg og medier såsom fjernsyn og bøger, adgang til udearealer samt kontakt til fængselspersonalet vil det kun være en krænkelse af EMRK art. 3, såfremt der foreligger andre særlige omstændigheder. EMD har ligeledes fastlagt, at afgørelser om isolation skal begrundes, og det er oftest i tilfælde, hvor begrundelsen er yderst mangelfuld eller ikke til stede sammenholdt med dårlige forhold under isolationen, at der har været en krænkelse af EMRK art. 3. Der er ved afgørelsen ligeledes stor fokus på de helbredsmæssige konsekvenser for den indsatte under isolationen, men der har endnu ikke været en krænkelse af EMRK art. 3 på baggrund af dette.

EMD har i en række sager henvist til anbefalinger og udtalelser fra flere internationale komitéer og organer, som fremhæver, at isolationsfængsling så vidt muligt bør begrænses. EMD tilslutter sig dette og anfører, at isolation under varetægtsfængsling kun bør ske i ekstraordinære tilfælde. Selvom disse anbefalinger og udtalelser ikke er juridisk bindende, har EMD udtalt, at EMRK's bestemmelser ikke kan fortolkes i et vakuum, og at EMD derfor må inddrage andre relevante folkeretlige regler, når den skal fortolke konventionen.¹⁹⁰ Anbefalingerne inddrages dermed, men EMD foretager sin egen selvstændige vurdering af spørgsmålene ift. EMRK.¹⁹¹

4.3 Danmarks isolationsfængsling af varetægtsarrestanters forenelighed med internationale forpligtelser

Det følger af en række juridisk bindende internationale konventioner, at der gælder et absolut forbud mod tortur m.m. Dette torturforbud ses bl.a. i EMRK art. 3. EMD har fastlagt, at isolation under varetægtsfængsling kan være i strid med EMRK art. 3 på baggrund af de konkrete omstændigheder.

¹⁹⁰ Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 29

¹⁹¹ Se også Lorenzen m.fl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 2011, s. 223

Danmark har modtaget meget kritik fra flere internationale komitéer og organer for anvendelsen af isolation under varetægtsfængsling. Det forhold, at en medlemsstat lovgivning har været genstand for væsentlig kritik fra internationale organer, kan dog ikke i sig selv begrunde, at lovgivningen anses for uforenelig med bindende konventioner som EMRK.¹⁹² Der er i imidlertid i flere afgørelser fra EMD indsat anbefalinger fra bl.a. CPT og De Europæiske Fængselsregler, da EMD inddrager andre relevante folkeretlige retskilder, når den skal fortolke EMRK, og de fungerer således som et fortolkningsbidrag ved afgørelsen af sagen.

Det skal dog bemærkes, at medlemmer af CPT er uvildige og uafhængige eksperter med forskellige baggrund, herunder bl.a. jurister, læger osv. CPT er et efterforskningsorgan, som har til formålet, at beskytte frihedsberøvede personer mod tortur og andre former for mishandling. Hermed komplementerer CPT det retslige arbejde, som udøves af EMRK.¹⁹³ Anbefalinger fra CPT er dog ikke juridisk bindende, og anbefalingerne kan gå ud over hvad der reelt er beskyttet af EMRK. De juridiske dommere ved EMD er dog alene bundet af, at anvende den relevante lovgivning og ikke at skulle ændre denne. Der er dermed forskellige forudsætninger for bedømmelsen. På trods af, at praksis fra EMD kan karakteriseres som værende dynamisk, da resultatet med tiden kan blive et andet, hvis samfundsudviklingen i medlemsstaterne ændrer sig, ændrer dette ikke på, at det ikke er EMD's opgave, at gå ud over hvad der er beskyttet efter EMRK.¹⁹⁴

EMD fastlog i *Rohde v. Denmark*, at isolation under varetægtsfængsling inden for rammerne af retsplejelovens regler herom ikke generelt er en krænkelse af EMRK art. 3. Afgørelsen viste dog, at den dansk praksis vedrørende varetægtsfængsling i isolation kan bringe Danmark på grænsen af konventionsbrud, da der var dissens, hvoraf 3 dommere fandt, at der var en krænkelse af EMRK art. 3. Dette var hovedsageligt begrundet i de helbredsmæssige konsekvenser, da Rohde udviklede en psykisk sygdom. Der var enighed om, at den psykiske sygdom var grundet i isolationsfængslingen, men det blev ikke fastlagt hvornår den psykiske sygdom indtraf. Det ses fra forskning, at skadevirkninger ved isolation kan indtræde i løbet af de første uger.¹⁹⁵ De lovændringer der blev foretaget i 2000 og 2006 vedrørte hovedsageligt en skærpelse i de tidsmæssige begrænsninger, således at anvendelsen af tiden i isolation

¹⁹² Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 33

¹⁹³ "En kort præsentation af CPT", http://www.coe.int/en/web/cpt/about-the-cpt_DA

¹⁹⁴ Kjølbros, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 2017, s. 35

¹⁹⁵ Betænkning nr. 1469/2006, bilag 8

bliver kortere for den indsatte, men dette garanterer således ikke, at der ikke vil opstå en lignende sag igen. Det er dog væsentligt at anføre, at der ikke skete en krænkelse af EMRK art. 3 i *Rohde v. Denmark*, og at der endnu ikke ses praksis fra EMD hvor der er sket krænkelse af EMRK art. 3 alene på baggrund af de psykiske helbredsmæssige konsekvenser isolation kan medføre.

Det er dog ikke alene praksis hvor Danmark er part, der er relevant ved spørgsmålet om isolation under varetægtsfængsling er i strid med EMRK art. 3. I afgørelserne fra EMD ses det, at isolation under varetægtsfængsling kan være en krænkelse af EMRK art. 3 grundet de konkrete omstændigheder i sagen. Det ses også, at der må foretages en proportionalitetsafvejning, som der ligeledes bliver gjort ved de danske domstole.

Som sagt, kan det lægges til grund, at isolationsfængsling under varetægt ofte kan medføre alvorlige psykiske skadevirkninger for den isolerede, da det, at de indsatte er varetægtsfængslet i isolation sammenlignet med ikke-isolation indebærer en belastning og risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred, og der er dermed større sandsynlighed for at udvikle psykiske forstyrrelser.¹⁹⁶ Kritikken fra de internationale organer har da også gået på, at isolation kan være skadelig, og at det derfor bør nedbringes. Det ses ved de danske domstole, at der ved proportionalitetsafvejning allerede bliver foretaget en afvejning af de mulige psykiske konsekvenser.

Der er sket væsentlige ændringer i retsplejelovens regler i 2000, senest i 2006, vedrørende isolation under varetægtsfængsling, hvor formålet har været, at nedbringe anvendelsen heraf. Det fremgår af Rigsadvokatens redegørelser, at der ses et stort fald i antallet af anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation siden lovændringen i 2006 lige som der stadig er et fokus på, at nedbringe anvendelsen af isolation under varetægtsfængsling.

Yderligere fremgår det af varetægtsbekendtgørelsen, at der gælder en række rettigheder for isolerede, herunder bl.a., at de isolerede skal have adgang til tv, mulighed for undervisning, besøg osv. Herudover påhviler det personalet, at være opmærksom på, om de isolerede varetægtsarrestanter har behov for øget personalekontakt, tilsyn af læge m.v. Disse faktorer bliver der også lagt vægt på ved EMD, ved bedømmelsen af om isolation under

¹⁹⁶ Betænkning nr. 1358/1998, afsnit 5.3

varetægtsfængsling er i strid med EMRK art. 3. Der er ligeledes et fokus hos EMD på, om begrundelsen for isolation har været mangelfuld, eller i det hele taget har været til stede. Formålet med lovændringen i 2006 har ligeledes været, at skærpe begrundelseskravene, således at sigtedes retssikkerhed øges.

Herudover anbefales det, at isolation af unge helt undlades. Strafferetsplejeudvalget har dog anført, at der i visse tilfælde af vil så høje hensyn til sagens opklaring, at isolationsfængsling af unge ikke kan undlades, og underbygger det ligeledes med, at der i de seneste år har været en stigende tendens til alvorlig kriminalitet blandt unge. Derfor må vurderes, at Danmark ikke kan imødekomme kritikken for så vidt angår unge.

Der er således fortsat ingen holdepunkter for at antage, at isolation af varetægtsarrestanter inden for rammerne af retsplejelovens regler generelt vil blive anset for stridende mod EMRK eller andre internationale forpligtelser.¹⁹⁷

5. Konklusion

Det kan konkluderes, at varetægtsfængsling i isolation anvendes for, at forhindre sigtede i at hindre efterforskningen i sagen. Anvendelsen i brugen af isolation under varetægtsfængsling er faldet markant siden lovændringen i 2006, og anvendes oftest i mere alvorlige sager vedrørende f.eks. manddrab, narkokriminalitet og terrorkriminalitet. Kriminalitets art indgår herved i den proportionalitetsvurdering der skal foretages hver gang der skal iværksættes isolationsfængsling, hvor isolationsfængsling må anses som et af de mest indgribende straffeprocessuelle indgreb, men samtidig må det ligeledes anses som et absolut nødvendigt indgreb for at muliggøre politiets efterforskning og til pådømmelse af sigtede eller øvrige medgerningsmænd.

Efter retsplejelovens regler ses det, at isolation skal bagrundes, og at der gælder en række betingelser for at anvende varetægtsfængsling i isolation, herunder et kriminalitetskrav på 1 år og 6 måneder, et krav om, at der skal foreligge en begrundet mistanke, om at sigtede har begået lovovertrædelsen samt, at der ligeledes skal foreligge en kvalificeret risiko for kollusion. Herudover skal der ved iværksættelse af isolation foretages en proportionalitetsvurdering, som sikrer, at der ikke er mindre indgribende foranstaltninger som

¹⁹⁷ Se også betænkning nr. 1469/2006, bilag 9

kan imødekommes først. Desuden fremgår der en række rettigheder for sigtet efter varetægtsbekendtgørelsen som adgang til tv, at få besøg og undervisning m.m.

Der har dog været rejst en kritik af internationale komitéer og organer mod Danmarks anvendelse af varetægtsfængsling i isolation, om at isolationsfængslingen er i strid med almindelige menneskerettigheder og er ofte begrundet i, at skadevirkningerne ved isolationsfængsling kan være af psykisk karakter.

Det kan dog konkluderes, at der ikke findes bindende internationale regler som forbyder anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation. Danmark er dog forpligtet til, at anvendelsen af isolation ikke overstiger minimumsgrænsen, således at varetægtsfængsling i isolation kan karakteriseres som tortur m.m., da der i bindende internationale konventioner gælder et forbud herimod.

Forbuddet mod tortur ses bl.a. i EMRK art. 3. Vurderingen af, om isolationsfængslingen er en krænkelse af EMRK art. 3 afhænger af de konkrete omstændigheder. EMD lægger især vægt på formålet med isolationen, isolationens varighed, forholdene under isolationen samt eventuelle skadevirkningerne isolation kan medføre for den isolerede. anbefalinger og standarder fra de internationale komitéer og organer inddrages ved vurderingen, men EMD foretager sin egen selvstændige vurdering af, om det er sket en krænkelse af EMRK.

EMD's praksis ses dog at være restriktiv, da det oftest er en kombination af yderst dårlige forhold under isolationen sammenholdt med manglende eller vage begrundelser. Der skal således meget til, for at varetægtsfængsling i isolation kan anses som værende en krænkelse af EMRK art. 3.

På trods af den kritik der har været rettet mod Danmarks anvendelse af varetægtsfængsling i isolation, ses der ikke at foreligge afgørelser, hvor Danmark har overtrådt sine internationale forpligtelser, hverken over for voksne eller unge under 18 år.

Det må hermed konkluderes, at Danmarks anvendelse af varetægtsfængsling i isolation er i forenelighed med de internationale forpligtelser, som gælder efter de internationale konventioner.

6. Litteraturliste

Lovgivning

Lov nr. 90 af 11. april 1916, jf. lovbekendtgørelse nr. 1101 af 22. september 2017 - Lov om Rettens pleje (Retsplejeloven)

Lov nr. 285 af 29. april 1992, jf. lovbekendtgørelse nr. 750 af 19. oktober 1998 – Lov om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

Lovforslag nr. 98 af 12. Marts 2008 - Forslag til lov om ændring af straffeloven og militær straffelov (strafskærpelse af tortur)

Bekendtgørelse nr. 1037 af 23. juni 2016

Forarbejder

Betænkning nr. 728/1974 om Anholdelse og varetægt

Betænkning nr. 975/1983 om Isolation af varetægtsarrestanter

Betænkning nr. 1220/1991 om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og dansk ret

Betænkning nr. 1358/1998 om Varetægtsfængsling i isolation

Betænkning nr. 1469/2006 om Varetægtsfængsling i isolation efter 2000-loven

Betænkning nr. 1546/2014 om Inkorporering mv. inden for menneskeretsområdet

Bøger

Bernhard Gomard, Jens Møller, Oliver Talevski og Peter Thønnings (red), Kommenteret Retsplejelov, Bruxelles I-forordning, 9. udgave, 2013, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Carsten Munk-Hansen, Retsvidenskabsteori, 2014, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Erik Werlauff, Europæiske menneskerettigheder: en praktisk indføring, 2. udgave, 2010,

Gjellerup

Peer Lorenzen, Jonas Christoffersen, Nina Holst-Christensen, Peter Vedel Kessing, Sten Schaumburg-Müller og Jens Vedsted-Hansen, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (art. 1-9), 3. udgave, 2011, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Eva Smith, Straffepoces – grundlæggende regler og principper, 6. udgave, 2007, Forlaget Thomson

Hans Gammeltoft-Hansen, Strafferetspleje II, 1989, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Hans Gammeltoft-Hansen, Varetægtsfængsling, 1976, Juristforbundets Forlag

Hans Jørgen Engo og Peter Scharf Smith, Fængsler og menneskerettigheder, 2012, Jurist- og Økonomiforbundets forlag

Jens Elo Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, 2. Udgave, 2016, Karnov Group

Jon Fridrik Kjølbro, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: for praktikere, 4. udgave, 2017, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag

Jørgen Jochimsen, Grundlovsforhøret, 2. udgave, 2015, Karnov Group

Lars Adam Rehof og Tyge Trier, Menneskeret, 1990, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag

Lars Lindencrone Petersen og Erik Werlauff, Dansk Retspleje, 6. udgave, 2014, Karnov Group

Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam, Straffeprocessen, 3. udgave, 2018, Karnov Group

Peter Blume, Retssystemet og juridisk metode, 3. udgave, 2016, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag

Internationale konventioner

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK)

Europarådets konvention til forebyggelse af tortur og umenneskelig og vanærende behandling eller straf (Europarådets Torturforebyggelseskonvention)

FN's Konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelighed eller nedværdigende behandling eller straf (FN's Torturkonvention)

FN's Konvention om barnets rettigheder (FN's Børnekonvention)

Internationale komitéer

CAT, Communication no. 412/2010, (CAT/C/49/D/412/2010, 6 February 2013)

Committee against Torture: Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Denmark (CAT/C/DNK/CO/6-7, 4 February 2016)

Committee on the Rights of the Child: Concluding observations on the fifth periodic report of Denmark (CRC/C/DNK/CO/5, 27 October 2017)

European Committee for the Prevention of Torture: Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 4 to 13 February 2014, (CPT/Inf (2014) 25)

Human Rights Committee, CCPR General Comment No. 20: Article 7 (Prohibition of

Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 10 March 1992
Human Rights Committee: Concluding Observations: Denmark 15 juli 2016,
(CCPR/C/DNK/CO/6)
Report of the Comitee against Torture, Denmark (CAT), (A/52/44(SUPP), 10 september
1997
Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, 13 April 2016
(A/HRC/32/10)
United Nations, Interim Report of the Special Rapporteur of the Human Rights Council on
Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, (A/66/268, 5
August 2011)

Dansk retspraksis

U 1985.124 H
U 1987.688 H
U 1999.1415 H
U 2000.2385 H
U 2012.23 Ø
U 2013.1 Ø

EMD praksis

Primære

Csüllüg v. Hungary, 7. juni 2011, application no. 30042/08
Ilascu and Others v. Moldova and Russia, 8. juli 2004, application no. 48787/99
Khider v. France, 9. juli 2009, application no. 39364/05
Öcalan v. Turkey, 12. maj 2005, application no. 46221/99)
Rohde v. Denmark, 21. juli 2005, application no. 69332/01
Sanchez v. France, 4. juli 2006, application no. 59450/00
X v. Turkey, 9. Oktober 2012, application no. 4626/09

Sekundære

Babar Ahmad and Others v. The United Kingdom, 10. april 2012, application no. 24027/07
Denizci and Others v. Cyprus, 23. maj 2001, application no. 25316-25321/94, pr. 384-386
Dikme v. Turkey, 11. juli 2000, application no.20869/92, pr. 94
Gäfgen v. Germany, 1. juni 2010, application no.22978/05, pr. 91

Kudla v. Poland, 26. oktober 2000, application no. 30210/96, pr. 92
Mathew v. Netherlands, 29. september 2004, application no. 24919/03
Raninen v. Finland, 16. december 1997, application no. 152/1996/771/972, , pr. 55
Selmouni v. Frankrig, 28. juli 1999, application no. 25803/94, pr. 97
Van der Ven v. The Netherlands, 4. februar 2003, application no. 50901/99, pr. 51

Rigsadvokatmeddelelser

RM nr. 4/2008 om varetægtsfængsling i isolation, revideret 1. august 2016

Juridiske artikler

Hans Jørgen Engo, Menneskerettigheder under afsoning af fængselsstraf. Artikel i: Jørgen Jepsen & Jens Lyhne (red.): Retspolitiske udfordringer. København: 2003, Gjellerups Forlag.
Tilgængelig her:

<http://www.anstaltenvedherstedvester.dk/Files/Billeder/Herstedvester/Kronik%20og%20artikler/menneskerettigheder.pdf> , senest besøgt den 10. maj 2018

Publikationer

DIGNITY, Isolation som disciplinærstraf, 2017. Tilgængelig her:

<http://www.ft.dk/samling/20161/almdel/REU/bilag/255/1747934.pdf>, senest besøgt den 16. maj 2018

Nyhedsartikler

DR, ”OVERBLIK Sådan lyder sigtelserne i Kundby-sagen”, 8. marts 2016. Tilgængelig her:
<https://www.dr.dk/nyheder/indland/overblik-saadan-lyder-sigtelserne-i-kundby-sagen>, senest besøgt den 13. maj 18

Øvrigt materiale

”En kort præsentation af CPT”, Tilgængelig her: http://www.coe.int/en/web/cpt/about-the-cpt_DA, senest besøgt den 15. maj 2018

”Danmark til eksamen i menneskerettigheder – universel periodisk bedømmelse”,
<http://um.dk/da/udenrigspolitik/folkeretten/menneskerettigheder/danmark-til-eksamen-i->

[menneskerettigheder/den-universelle-periodiske-bedoemmelse-upr/](#) , senest besøgt den 16. maj 2018

”De Europæiske Fængselsregler”: Europarådets Ministerkomité: Ministerkomitéens rekommandation Rec(2006)2 til medlemsstaterne om De Europæiske Fængselsregler, 2006. Tilgængelig her: https://www.kff.dk/fileadmin/_migrated/content_uploads/DanishEPR.pdf, senest besøgt den 13. maj 2018

Domsresumé fra Retten i Holbæk: ”Skyldkendelsen i Kundby-sagen”. Tilgængelig her: <http://www.domstol.dk/Holbaek/nyheder/domsresumeer/Pages/SkyldkendelseiKundby-sagen.aspx>, senest besøgt den 13. maj 18

Justitsministeriets Forskningsenhed, Statistik om isolationsfængsling, april 2007.

Tilgængelig her:

<http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2007/Isolationsfaengsling.pdf> , senest besøgt den 13. maj 2018

”Mandela Rules”: A/RES/70/175. Tilgængelig her: <https://www.penalreform.org/wp-content/uploads/1957/06/ENG.pdf>, senest besøgt d. 10. maj 2018

Rigsadvokatens redegørelse om anvendelse af varetægtsfængsling i isolation i 2016, 7. september 2017. Tilgængelig her: <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/ac83f43f-893a-4799-9bfe-cabfdd83ce51>, senest besøgt den 15. maj 2018

The Kingdom of Denmark’s response to the recommendations set out by the UN Human Rights Council in the Universal Periodic Review on 21 January 2016. Tilgængelig her: <http://um.dk/da/nyheder-fra-udenrigsministeriet/newsdisplaypage/?newsid=85ec5323-68ef-477f-aad1-0bdfcfd530a1>, senest besøgt den 9. maj 2018